

VIITTOMAKIELEN TULKKAUS PSYKOTERAPIASSA

Psykoterapeuttien ajatuksia ja kokemuksia

Katja Haponen

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Haponen, Katja. Viittomakielen tulkkaus psykoterapiassa – Psykoterapeuttien ajatuksia ja kokemuksia. Kevät 2016, 49 s., 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, tulkki (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää psykoterapeuttien ajatuksia ja kokemuksia viittomakielen tulkkauksesta psykoterapiassa. Tutkimuksessa haluttiin saada selville millaiseksi psykoterapeutit ovat kokeneet viittomakielen tulkkauksen psykoterapiatilanteissa ja millaisia haasteita tai ongelmia he ovat kohdanneet. Tutkimuksessa käsiteltiin myös viittomakielen ja viittomakielisten kulttuurin ennakkotiedon tarpeellisuutta psykoterapeuttien työssä.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselyllä. Kysely toteutettiin sähköisesti Webropol-kyselynä ja se lähetettiin Suomen Psykologiliiton postituslistan psykoterapeuteille. Kyselyyn vastasi yhteensä 21 psykoterapeuttia. Vastaajista neljällä oli kokemusta viittomakielen tulkkaa käyttävästä asiakkaasta.

Tutkimuksen tuloksista selvisi, että viittomakielen tulkkaus psykoterapiassa vaatii psykoterapeutilta erikoisjärjestelyitä. Tulkkausta psykoterapiassa kuvailtiin uudeksi ja haastavaksi tilanteeksi. Tulkkien liiallinen vaihtuvuus on psykoterapeuttien mielestä ongelma. Vastauksista tuli ilmi, että psykoterapeutti ja viittomakielinen asiakas olivat kokeneet luottamuspulaa tulkkaa kohtaan. Psykoterapeutti ei luottanut siihen, että tulkki pystyisi hienovaraisesti erottelemaan viittomisessaan psykoterapiassa käytettäviä käsitteitä. Viittomakielinen asiakas saattoi kokea luottamuspulaa siinä suhteessa, ettei rohjennut kertoa kaikista yksityisistä asioistaan tulkin läsnäollessa.

Etukäteiskeskusteluja tulkin kanssa pidettiin tärkeinä ja palaute terapiajakson aikana tulkin ja psykoterapeutin välillä oli toivottavaa. Ennakkotieto viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista on psykoterapeuttien keskuudessa vähäistä ja tietoon tutustumista pidettiin tärkeänä ennen viittomakielisen asiakkaan vastaanottamista.

Asiasanat: psykoterapia, psykoterapeutti, terapiatulkkaus, viittomakielen tulkkaus, viittomakielen tulkki

ABSTRACT

Haponen, Katja. Sign language interpreting in psychotherapy - Thoughts and experiences of psychotherapists. Spring 2016, 49 p., 1 attachment. Diaconia university of applied sciences. Education of sign language and interpreting, interpreter (UAS).

The object of this thesis was to find out the thoughts and experiences of psychotherapists regarding sign language interpreting in psychotherapy. The thesis was meant to find out how psychotherapists had experienced the use of sign language interpreting in different psychotherapy situations and what kind of challenges or issues they had faced. The necessity of foreknowledge regarding sign language and its culture was also taken into account in this thesis.

This thesis is based on theory and the results of a survey. The survey was carried out via webropol service, and it was sent to the psychotherapists on the mailing list of Finnish Psychological Association. The survey was answered by 21 psychotherapists, which of four had previous experience with a client using a sign language interpreter.

The thesis showed that sign language interpreting in psychotherapy calls for special arrangements. Sign language interpreting in psychotherapy was described as a new and challenging situation. The fact that one customer may have many different interpreters during a therapy period was a special cause for concern. The survey also shows some issues with trust between the interpreter and the client or psychotherapist. The psychotherapist didn't trust that the interpreter could bring out the subtle differences in various terms used in psychotherapy. The sign language customer did not feel comfortable sharing private matters while the interpreter was present.

The survey also showed that discussions between the therapist and the interpreter were an important tool before and in between therapy periods. The thesis also found out that psychotherapists do not know a lot about sign language and its culture, and it was thought to be important to study it before taking on a patient who uses a sign language interpreter.

Keywords: psychotherapy, psychotherapist, sign language interpreting, sign language interpreter, therapy interpreting

1 JOHDANTO	6
2 PSYKOTERAPIA	8
2.1 Yleistä psykoterapiasta.....	8
2.2 Psykoterapioiden pääsuuntauksia Suomessa.....	9
2.2.1 Psykoanalyysi ja psykoanalyttiset terapiat	10
2.2.2 Kognitiivinen psykoterapia.....	10
2.2.3 Kognitiivinen käyttäytymisterapia.....	11
2.2.4 Kognitiivis-analyttinen psykoterapia.....	11
2.2.5 Ratkaisukeskeinen psykoterapia	12
2.2.6 Kriisiterapia	12
2.2.7 Perheterapia	12
2.2.8 Integratiivinen psykoterapia	13
2.3 Viittomakielinen psykoterapia	13
2.4 Tulkattu psykoterapia.....	15
3 VIITTOMAKIELI JA VIITTOMAKIELISTEN KULTTUURI.....	18
3.1 Viittomakielet ja niiden käyttäjät	18
3.2 Kuurojen yhteisö ja kulttuuri	19
4 VIITTOMAKIELEN TULKIN TYÖNKUVA.....	22
4.1 Viittomakielentulkin työtehtävä.....	22
4.2 Viittomakielentulkin ammattieettiset säännöt.....	23
4.3 Viittomakielen tulkki kielen ja kulttuurin kääntäjänä	24
5 KYSELY PSYKOTERAPEUTEILLE	25
5.1 Kyselyn toteutus.....	25
5.2 Vastausten analysointi.....	26
5.3 Tutkimuksen tulokset	27
5.3.1 Psykoterapeuttien kokemuksia viittomakielisestä asiakkaasta ja viittomakielentulkista	29
5.3.2 Ennakkotieto viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista.....	33
5.3.3 Toimeksiannosta kieltäytyminen	35
6 YHTEENVETO	37

LÄHTEET.....	39
LIITTEET	42
LIITE 1: Kysely psykoterapeuteille viittomakielen tulkkauksesta psykoterapiassa...	42

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön teema on tulkattu psykoterapia, jossa työkielinä käytetään suoma-laista viittomakieltä ja suomen kieltä. Työssäni halusin selvittää psykoterapeuttien aja-tuksia ja kokemuksia viittomakielelle tulkatusta psykoterapiasta. Vuonna 2013 Diakonia-ammattikorkeakoulussa Nevalainen ja Uittomäki ovat tehneet opinnäytetyön psykoter-apatulkkauksesta ja aihetta lähestyttiin viittomakielen tulkkien näkökulmasta. Tässä opin-näytetyössään tuotiin esille tulkkien kokemuksia ja mielipiteitä psykoterapiatulkkauk-sesta. Erityisesti opinnäytetyössä keskityttiin psykoterapiatulkkauksen haasteisiin ja psy-koterapian kautta heränneiden tunteiden käsittelyyn, ja selvitettiin myös psykoterapeutin ja psykoterapia-asiakkaan asenteita tulkkia kohtaan. Opinnäytetyöni aihe on yksi tämän opinnäytetyön ehdottamista jatkotutkimusaiheista.

Suomessa viittomakielelle tulkattua psykoterapiaa on tutkittu viittomakielen tulkkien nä-kökulmasta ja lisäksi on tehty ainakin yksi tutkimus viittomakielisen psykoterapian eri-tyispiirteistä. Vuonna 2009 Sirpa Ruuskanen tutki viittomakielistä psykoterapiaa pro gra-dussaan ”Kuuletko leijonan puhuvan”. Viittomakielinen psykoterapia tarkoittaa psykote-rapiaa, jossa psykoterapeutti käyttää kielenään viittomakieltä. Tämän tyyppisessä terapi-assa tulkkia ei tarvita ja viittomakielinen asiakas pääsee käyttämään omaa äidinkieltään.

Tutkimukseni on tarpeellinen, sillä viittomakielelle tulkattua psykoterapiaa ei ole vielä tutkittu psykoterapeutin näkökulmasta. Toteutin tutkimukseni kyselyn avulla. Kysely teh-tiin sähköisenä Webropol-kyselynä, jotta kysely saavuttaisi mahdollisimman monta ym-päri Suomen toimivaa psykoterapeuttia. Yksi opinnäytetyöni lähtökohdista oli se, että mielestäni viittomakielen tulkin työssä on oleellista ottaa huomioon tulkkaustilanteen molemmat asiakkaat. On tärkeää muistaa, että asiakkaita on useasti vähintään kaksi: viit-tomakielinen asiakas ja tilanteen toinen, puhuttua kieltä käyttävä asiakas. Psykoterapiassa viittomakielen tulkin näkökulmasta asiakkaita ovat viittomakielinen, psykoterapiaan osallistuva henkilö ja psykoterapeutti. Tarkastellessa viittomakielelle tulkattua psykote-rapiaa terapiassa ammattilaisena toimivan psykoterapeutin näkökulmasta, saatiin esille mielenkiintoisia havaintoja ja ajatuksia, jotka liittyvät tulkkauksen vaikutuksiin psykote-rapiassa.

Opinnäytetyössäni käytin seuraavia tutkimuskysymyksiä:

1. Millä eri tavoin viittomakielen tulkkaus vaikuttaa psykoterapiaan?
2. Millaisia toiveita psykoterapeuteilla on viittomakielen tulkkausten ja viittomakielen tulkin toiminnan suhteen?
3. Millaista ennakkotietoa ja aikaisempaa kokemusta psykoterapeutti tarvitsee viittomakielen tulkkauksesta, viittomakielestä tai kuurojen kulttuurista, kun vastaanotolle tulee viittomakielinen asiakas?

Psykoterapeuttien näkökulman esille tuominen on hyödyksi sekä viittomakielen tulkeille että kaikille psykoterapeuteille, jotka joskus työssään kohtaavat viittomakielen tulkkia käyttävän viittomakielisen asiakkaan. Viittomakielen tulkit saavat tukea työhönsä psykoterapeuttien ajatuksista ja kehitysehdotuksista sekä uutta näkökulmaa ajatuksiinsa terapiassa tulkkauksen haasteista ja siitä, kuinka niistä voisi selviytyä. Opinnäytetyöni myötä esille tulevat asiat toivottavasti edesauttavat viittomakielen tulkkien ja psykoterapeuttien yhteistyön syntymistä. Psykoterapiatilanteissa viittomakielen tulkin ja psykoterapeutin välille ei ehkä synny minkäänlaista sanallista yhteyttä, sillä tilanne on tarkoitettu viittomakielisen asiakkaan ja psykoterapeutin väliseen kanssakäymiseen. Viittomakielen tulkki on vain viestin välittäjä ja niin sanotusti näkymätön osapuoli tilanteessa. Viittomakielen tulkilla on usein mahdollisuus keskustella kuuron kanssa ennen tilaisuuden alkua, mutta tilanteen toisen asiakkaan eli psykoterapeutin kanssa keskusteluaikaa ei usein järjestetä. Työssäni selvitän myös, haluavatko psykoterapeutit aikaa tulkin kanssa keskusteluun.

Opinnäytetyöni toimii tietolähteenä psykoterapiatulkkaukseen menevälle viittomakielen tulkille. Psykoterapeutit voivat myös pitää opinnäytetyötäni tietolähteenä ja apuna valmistautumisessa viittomakielen tulkkia käyttävän asiakkaan tuloon. Suurimalla osalla psykoterapeuteista ei tutkimukseni mukaan ole paljoakaan ennakkotietoa viittomakielestä tai kuurojen kulttuurista, joten kaikenlainen tieto viittomakielestä ja viittomakielen tulkkauksesta on heille hyödyksi. Lisäksi opinnäytetyöni myötä saatu tieto psykoterapeuttien kokemuksista ja ajatuksista viittomakielen tulkin työstä psykoterapiatilanteessa, on avuksi kaikille psykoterapeuteille.

2 PSYKOTERAPIA

2.1 Yleistä psykoterapiasta

Psykoterapia tarkoittaa ihmisen psyyken hoitoa. Psyyke viittaa ihmisen sisäiseen kokemusmaailmaan: aistimuksiin, tunteisiin, mielikuviin, ajatuksiin. Terapia tarkoittaa hoitamista, ja hoitajana toimii terapeutti. Psykoterapeuttinen hoitaminen on tilan antamista, myötätunnon osoittamista, kuuntelemista ja kannustusta. (Tikkanen 2006, 18.)

Onnistuneessa psykoterapiassa potilas saa käyttöönsä erilaisia keinoja, joiden avulla hän pystyy käsittelemään vaikeita tunteita, ajatuksia ja ihmissuhdeongelmia. Potilas oppii myös ongelmanratkaisutaitoja ja kykyä havainnoida omaa toimintaansa. Psykoterapia on vaativa ja aikaa vievä prosessi, johon potilaan on ehdottomasti sitouduttava. Psykoterapiaan hakeutumisen syytä voivat olla esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, unettomuus, työuupumus ja elämän kriisit. Psykoterapioita on hyvin monenlaisia, ja asiakkaan voi olla vaikea tietää, millainen terapiamuoto olisi hänelle sopivin. Ennen varsinaisen psykoterapian aloittamista psykoterapeutti järjestää asiakkaan kanssa haastattelukäyntejä, joilla selvitetään asiakkaan ongelman laatua ja hänen tavoitteitaan hoidon suhteen. Haastattelukäynneillä psykoterapeutti voi kysyä asiakkaan elämäntilanteesta, menneisyydestä tai hänen vahvoista tai heikoista puolistaan. Onnistuneen psykoterapian avulla asiakas voi kokea itsetuntonsa parantuneen, ongelmien lievittyneen tai uskon tulevaisuuteen palautuneen. (Suomen Psykologiliitto ry i.a.; Tikkanen 2006, 12–18.)

Psykoterapeuttina toimivan henkilön pitää olla aito, empatiakykyinen ja täsmällinen. Psykoterapeutin pitää olla läsnä terapiatilanteessa, kuunnella asiakasta ja eläytyä asiakkaan tilanteeseen. Psykoterapeutin tulisi välttää ennakkoluuloja, paheksuntaa, moralisointia ja moittimista. Asiakas tulee terapiaan siksi, että saisi aikaan muutoksia itsessään, missä psykoterapeutti pyrkii auttamaan eri tavoin. Psykoterapeutin pitää antaa asiakkaalle tilaa ja aikaa. Terapeutti ei saa antaa asiakkaalle liikaa neuvoja ja terapeutin pitää uskoa, että asiakas pystyy valitsemaan omat ratkaisumallinsa, niistä joita psykoterapeutti hänelle tarjoaa. (Tikkanen 2006, 25–27.)

Vuodesta 1994 lähtien psykoterapeutin nimike on laissa suojattu (Tikkanen 2006, 19). Suomessa terapeutti -nimikkeellä voi tehdä töitä kuka tahansa, mutta psykoterapeutti-nimike vaatii Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston eli Valviran hyväksynnän. Valvira merkitsee hakemuksesta hyväksyttävän psykoterapiakoulutuksen suorittaneen henkilön psykoterapeutina terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin Terhikkiin. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen (564/1994) mukaan psykoterapeutti kuuluu nimikesuojatun ammattihenkilön ammattinimikkeisiin. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2008.)

Psykoterapeuteilla on erilaisia pohjakoulutuksia, joista tavallisin on psykologin koulutus. Psykologian maisteriksi voi opiskella Suomessa kuudessa yliopistossa: Helsingin, Itä Suomen, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoissa. Yliopistojen vastuualueena on psykologia ja/tai psykiatria. Psykologien yleisimmät jatko- ja täydennyskoulutukset ovat erikoispsykologikoulutus ja psykoterapeuttikoulutus. Lisäksi keväällä 2014 on käynnistynyt kliinisen mielenterveyspsykologian täydennyskoulutus. Myös Psykologiaiinstituutti järjestää täydennyskoulutusta psykologeille yhteistyössä Psykologiliiton kanssa. (Suomen Psykologiliitto ry i.a.)

Suomessa psykoterapiaan voi hakeutua itsenäisesti, jolloin asiakas maksaa psykoterapiasta koituvat kulut itse. Psykoterapiaa voi saada myös Kansaneläkelaitoksen tukemana eli kuntoutuspsykoterapiana. Kuntoutuspsykoterapiaan pääseminen edellyttää esimerkiksi, että työ- tai opiskelukyky on mielenterveyden häiriön vuoksi uhattuna tai henkilöllä on ollut psykiatrisen diagnoosin saamisen jälkeen vähintään 3 kuukautta jatkunut hoitosuhde, johon sisältyy tarpeellinen lääketieteellinen, psykiatrinen ja psykoterapeuttinen tutkimus ja hoito. Kuntoutuspsykoterapian tavoitteena on tukea ja parantaa kuntoutujan työ- ja opiskelukykyä. Kuntoutuksella turvataan työelämässä pysyminen tai sinne siirtyminen, työhön paluu tai opintojen edistyminen. (Kansaneläkelaitos 2015.)

2.2 Psykoterapioiden pääsuuntauksia Suomessa

Psykoterapiasuuntauksia ja- muotoja on olemassa useita, joista jokainen lähestyy ihmismieltä ja sen hoitamista hieman eri tavalla. Psykoterapiasuuntauksilla on toisistaan poik-

keavia ongelma-alueita, joiden hoitamiseen kukin suuntaus keskittyy. Oikean psykoterapian valinnassa kannattaa hyödyntää ammattilaisen apua ja psykoterapeutin kanssa voi keskustella omista oireistaan ja tarpeistaan terapian suhteen. (Tikkanen 2006, 21.)

2.2.1 Psykoanalyysi ja psykoanalyttiset terapiat

Psykoanalyysi kuuluu psykoanalyttisiin terapiamuotoihin. Psykoanalyysissä ajatellaan, että asiakkaan psyykkiset vaikeudet johtuvat puuttuvista mielellisistä rakenteista. Henkilön mielikuvarakenteiden kehityksessä tapahtunut asia on voinut saada aikaan psyykkisiä vaikeuksia. Psykologisessa kehityksessä katsotaan olevan kolme eri kehitysvaihetta: subjektin ja objektin eriytyminen eli lapsen minuuden kehitysvaihe, jossa lapsi irtautuu hoitavaan henkilöön liittyvästä symbioosista ja kokee itsensä fyysisesti erilliseksi olennoiksi (Kalliopuska 2005, 54). Seuraavaa vaihetta kutsutaan subjekti- ja objektikonstanssin syntymiseksi eli yksilöitymiseksi ja viimeisenä nuoruusiällä tapahtuva itsenäistyminen. Jos näissä ihmisen eri kehitysvaiheissa kehitys estyy tai vääristyy, se voi synnyttää persoonallisuushäiriöitä tai jopa psykooseja myöhemmällä iällä. Psykoanalyysissa tai psykoanalyttisessä terapiassa pyritään saamaan tiedostamattomia pyrkimyksiä tietoisiksi ja siten lisäämään potilaan itseymmärrystä. Terapiassa potilaan tulisi pystyä mahdollisimman kattavasti ja vapaasti näyttämään ongelmansa ja niiden taustalla vaikuttavat tekijät. Psykoanalyysia voidaan kuvailla myös vapaan assosiaation menetelmänä. Psykoterapeutti rohkaisee potilasta pukemaan sanoiksi mahdollisimman tarkkaan mielessä liikkuvia ajatuksia tai tunteita. Psykoanalyysissa pyritään uusien psyykkisten välineiden kehitykseen tai jo olemassa olevien keinojen vakauttamiseen. (Enckell 2015, 26–38.)

2.2.2 Kognitiivinen psykoterapia

Kognitiivisessa psykoterapiassa potilaalla on useasti vahvoja itsetuntoa tai elämänhalua syöviä ajatuksia. Kognitiivisessa psykoterapiassa tämän tyyppisiä hyvinvoinnille vahingollisia ajatustapoja pyritään löytämään, ymmärtämään ja muuttamaan positiivisempaan suuntaan. Kognitiivista psykoterapiaa annetaan joko lyhyt tai pitkäkestoisena. Lyhytkestoisessa terapiassa työskennellään keskittyneesti potilaan mielentilojen tunnistamiseksi ja niiden muuttamiseksi, ja hyviin tuloksiin päästään yleensä ongelman ratkaisutaitoja ja

selviytymiskeinoja parantamalla. Pitkäkestoisessa kognitiivisessa psykoterapiassa taas tavoitteena on kehittää uudenlaisia kokemustapoja ja rakentaa vuorovaikutussuhteita uudelle perustalle. (Holmberg & Kähkönen 2015, 53–62.)

2.2.3 Kognitiivinen käyttäytymisterapia

Kognitiivinen käyttäytymisterapiassa painotetaan yksilön vuorovaikutusta sosiaalisessa ympäristössä. Kognitiivisessa käyttäytymisterapiassa ajatuksena on myös kehittää potilaan selviytymistaitoja ja käyttäytymismalleja, jotta hänen elämänlaatunsa paranisi. Käyttäytymisterapian lähtökohtana on, että jokainen yksilö on ainutlaatuinen ja jokaisen hoidon on sen vuoksi perustuttava yksilölliseen käyttäytymisanalyysiin. Kognitiivisessa käyttäytymisterapiassa haetaan aktiivisesti ja määrätietoisesti helpotusta niihin vaikeuksiin, joiden vuoksi asiakas on hakeutunut terapiaan. Ensimmäisillä tapaamiskerroilla tehdään käyttäytymisanalyysi, jossa pyritään analysoimaan potilaan tilanteeseen vaikuttavat taustamuuttajat. Terapiassa painotetaan yksilön vuorovaikutusta ympäristön kanssa. (Tuomisto & Lappalainen 2015, 83–89.)

2.2.4 Kognitiivis-analyttinen psykoterapia

Ennen 1980-luvua kognitiivis-analyttista psykoterapiaa kutsuttiin integroiduksi psykoterapiaksi. Terapian tavoitteena on ollut psykodynaamisen ja kognitiivisen ymmärryksen teoreettinen ja käytännöllinen yhdistäminen samaan terapiamuotoon. Kognitiivis-analyttisessa psykoterapiassa myös korostetaan terapeutin ja potilaan yhteisen toiminnan edistämistä ja tapauskohtaisen muutoksen arviointia psykoterapiaprosessissa. (Kalska & Särkelä 2015, 107.) Kognitiivis-analyttisen psykoterapian eli KAT:n tavoitteena on lisätä potilaan itseymmärrystä ja kehittää uusia toimintatapoja, jolloin hänen psyykkiset oireet ja ongelmat helpottuisivat. Terapeutin ja potilaan on tarkoitus yhdessä löytää jäsenyys, joka toimii tulevaisuudessa potilaan työvälineenä. (Kat Ry 2012.)

2.2.5 Ratkaisukeskeinen psykoterapia

Ratkaisukeskeisessä psykoterapiassa luodaan mielikuva siitä, millaista on sitten kun kaikki on hyvin. Terapiassa asetetaan tavoite, jota kohti pyritään. Ratkaisukeskeisessä terapiassa keskitytään asiakkaan vahvuuksiin, edistykseen ja omiin ratkaisuihin. Terapian mukaan jokaisella ihmisellä on olemassa voimavarat, jolla auttaa itseään. Ratkaisukeskeisessä terapiassa psyykkisiä oireita ei pidetä hoidettavina häiriöinä, vaan niihin suhtaudutaan pitkittyneinä ja mutkistuneina jokapäiväisinä ongelmia, joita on alettu alun perin ratkaista väärällä tavalla. (Tikkanen 2006, 91–96.)

2.2.6 Kriisiterapia

Suomenkielinen sana kriisi tulee alun perin kreikankielisestä sanasta krisis, joka tarkoittaa äkillistä muutosta, ratkaisevaa käännettä tai kohtalokasta häiriötä. Ihmisellä voidaan sanoa olevan kriisi silloin, kun muutos elämässä aiheuttaa niin voimakasta painetta, että sen sietäminen ja hyväksyminen tuntuu ylitseppäsemättömältä. Kriisiterapia on tarkoitettu esimerkiksi hoitomuodoksi elämänkaaren siirtymävaiheisiin liittyviin kehityskriiseihin. Kehityskriisissä jokin ihmisen luontainen elämänvaihe käy liian raskaaksi ja laukaisee psyykkisen kriisin. Kriisiterapialla hoidetaan myös vakaviin kriisi- ja traumatilanteisiin joutunutta ihmistä. Kriisiterapia on yleensä sekoitusta psykodynaamisesta, kognitiivisesta ja ratkaisukeskeisestä psykoterapiasta. (Tikkanen 2006, 100–104.)

2.2.7 Perheterapia

Perheterapiassa pyritään tutkimaan, ymmärtämään ja hoitamaan perheen sisäisen vuorovaikutuksen ongelmia. Perheterapiassa yritetään erityisesti löytää perheen vuorovaikutuksessa olevat myönteiset voimavarat. Terapiaan osallistuu tavallisesti useampi perheenjäsen tai jopa perhettä laajempi vuorovaikutusverkosto. Perheterapia voi olla myös yksilöterapiaa, koska terapiassa tärkeää on myös yksilön kehittyminen muun vuorovaikutusverkoston mukana. (Aaltonen & Laitila 2015, 207–208.)

2.2.8 Integratiivinen psykoterapia

Integratiivisessa psykoterapiassa olennaista on ajattelutapa ja työskentelyorientaatio. Integratiivisesti työskentelevä psykoterapeutti ei keskity yhteen teoriasuuntaukseen vaan pyrkii vertailemaan tietoa ja ymmärrystä, mitä erilaiset teoriasuuntaukset ovat tuoneet esille. Terapeutti ottaa tarkasti huomioon asiakkaan yksilölliset ominaisuudet, kuten persoonallisuuden ja toimintatyylin. Asiakas ja terapeutti tekevät tiivistä yhteistyötä, joten terapiaan liittyvistä toimintatavoista ja tavoitteista neuvotellaan terapeutin ja asiakkaan kesken. Integratiivinen psykoterapia tähtää asiakkaan psyykkisen hyvinvoinnin lisääntymiseen ja toimintakyvyn parantumiseen. Yleisenä tavoitteena on asiakkaan elämässä toistuvien oireiden ja ongelmien poistuminen, lieventyminen tai uudenlaisen suhteen muodostuminen ongelmallisiksi koettuihin asioihin. Integratiivisen psykoterapian yleisimpiä työtapoja ovat asiakkaan mielenliikkeiden havainnoiminen ja tutkiminen sekä uusien toimintatapojen kokeileminen ja omaksuminen. Itseymmärryksen lisääntyminen ja tunteiden säätelyn kehittyminen edesauttaa potilasta saavuttamaan tavoitteitaan. (Integratiivisen psykoterapian yhdistys ry i.a.)

2.3 Viittomakielinen psykoterapia

Suomessa järjestetään viittomakielistä psykoterapiaa, jossa viittomakielinen asiakas pääsee suoraan käyttämään äidinkieltään psykoterapeutin kanssa. Tällä hetkellä Suomessa toimii seitsemän kuulevaa suomalaista viittomakieltä taitavaa psykoterapeuttia. (Nettituokainen i.a.). Viittomakieltä työssään käyttävistä psykoterapeuteista vain kahdella viittomakieli on heidän äidinkieltensä, ja muilla psykoterapeuteilla viittomakieli on ammatti-kieli, joka on opittu toisena tai kolmantena kielenä (Ruuskanen, Wahlström, Rainò 2011, 248–256).

Suomessa on tutkittu viittomakielistä psykoterapiaa ja sen erityispiirteitä. Ruuskanen (2009) pro gradu -työssä tarkasteltiin viittomakielistä psykoterapiaa ja pyrittiin selvittämään terapiassa ilmenneitä erityispiirteitä, joita ei esimerkiksi viittomakielen tulkin välityksellä tapahtuvassa psykoterapiassa esiinny. Tutkimuksessa kiinnitettiin erityisesti huomiota viittomakieliseen vuorovaikutukseen ja katsekontaktin merkitys nousi esille. Psykoterapiassa, jossa myös psykoterapeutti käyttää viittomakieltä, terapeutin ja asiakkaan

välisen katsekontaktin jatkuvuus ja katkeamattomuus ovat mahdollisia. Meschin mukaa viittomakielisessä vuorovaikutuksessa katsekontakti keskustelijoiden välillä on tärkeää, sillä kasvoilta vastaanottaja näkee myös kielen ei-manuaaliset elementit, kuten ilmeet. Katsekontaktin avulla voidaan jakaa puheenvuoroja tai antaa palautetta keskustelukumppanille. (Mesch 2004.)

Ruuskasen (2009) tutkimuksen tuloksista nousi esille myös se, että viittomakielisessä psykoterapiassa kuuron asiakkaan uskallus ilmaista tunteitaan on rohkeampaa. Kuurot saattavat kokea luottamuspulaa kuulevia kohtaan, jolloin psykoterapiassa eri kulttuurista tulevalle vaikeiden asioiden jakaminen voi olla vaikeaa. Luottamuspula voi olla lähtöisin kuurojen historiassa tapahtuneista asioista. Näitä asioita olivat esimerkiksi viittomakielen käytön kieltäminen kouluissa ja kuurojen muissa toiminnoissa, kuulolaitteiden käytön pakottaminen niille, jotka eivät niitä halua, psykologisten testien pohjalta tehdyt väärät johdopäätökset, väärin diagnoosien johdosta kuurojen sulkeminen laitoksiin, syrjintä työelämässä ja kuurojen jättäminen itseään koskevan päätöksenteon ulkopuolelle. (Ruuskanen ym. 2011.)

Terapiapalveluiden saaminen omalla äidinkielellä natiivilta kielenkäyttäjältä on kuurojen tulevaisuuden haave (Nevalainen 2010). Laura Lintukangas-Alanderin opinnäytetyöstä ”Kuurot mielenterveyspalveluiden käyttäjinä Suomessa” käy ilmi, että useat kuurot toivoisivat psykoterapeutin olevan viittomakielinen. Myös psykoterapeuttien ja muiden työntekijöiden kuuroudentuntemuksen tärkeyttä korostettiin. Suoraa viittomakielistä keskustelua kuvaillaan vaivattommammaksi, ja vaihtuville tulkeille asioiden kertaaminen koetaan raskaana. Tulkin paikalla olo aiheutti joillekin kuuroille vaivaantumista, ja avoimesti asioista puhuminen voi olla vaikeaa.. (Lintukangas-Alander 2013, 38–47.) Tekemäni kyselyn myötä esille nousivat myös psykoterapeuttien huomiot asiakkaiden luottamuspuhasta tulkkia kohtaan: tulkin ei haluta tietävän kaikkia yksityisiä ja arkaluontoisia asioita.

Kuurot toivovat lisää viittomakielisiä työntekijöitä mielenterveysalalle, mutta toisaalta kovinkaan moni kuuro ei välttämättä kokisi miellyttävänä, jos psykoterapeutti itsekkin olisi kuuro. Vaikka kuurolla asiakkaalla ei olisi epäilystä kuuron työntekijän ammattilaisuudesta, omien asioiden pelättäisiin leviävän nopeasti, sillä kuurojen yhteisö on hyvin pieni ja kuurot tuntevat hyvin toisensa yhteisön sisällä. (Lintukangas-Alander 2013, 48.)

2.4 Tulkattu psykoterapia

Kun psykoterapeutilla ja vastaanotolle tulevalla asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä, terapian onnistumisen ja toimivan vuorovaikutuksen yksi edellytys on tulkin käyttö tilanteessa. Jos psykoterapeutin vastaanotolle tulee asiakas, jonka äidinkieli on eri kuin terapeutilla, on kaikkien edun mukaista, että paikalla on tulkki. Tulkin toiminta edistää psykoterapia-tilanteen kommunikaatiota psykoterapeutin ja viittomakielisen asiakkaan välillä. Psykoterapian toteuttaminen ilman tulkkia voi johtaa hyvinkin suuriin väärinkäsityksiin ja ongelmatilanteisiin. (Schubert & Kruus 2010, 297.)

Psykoterapiassa, jossa psykoterapeutin pitää hoitaa itselle vieraasta kulttuurista tulevaa asiakasta, on erittäin tärkeää tutustua asiakkaan kulttuuriin. Aina toiseen kulttuuriin tutustuminen ei ole yksinkertaista tai helppoa, mutta kulttuurin tietämys auttaa ymmärtämään asiakasta ja hänen kokemuksiaan. Tulkkauksen laadun varmistamiseksi jokaiseen psykoterapiaistuntoon olisi hyvä saada tilanteen tuntevat tulkit. Yhden ja saman tulkin ei tietenkään voi aina olettaa pääsevän paikalle, mutta psykoterapiassa kannattaisi esimerkiksi käyttää kahta samaa tulkkia. Sama tulkki saattaa olla viittomakielisen asiakkaan kanssa muissakin tulkkaustilanteissa ja sitä kautta saada tietoa asiakkaan elämästä. Joskus tiedot saattavat olla ristiriitaisia, mutta tulkki ei tehtävänsä puitteissa puutu näihin asioihin. Vaikka tulkki tietäisikin yksityiskohtaista tietoa asiakkaasta, asiakkaalla on oikeus päättää, mitä asioita hän psykoterapeutille kertoo. (Schubert 2010, 297–304.)

Tulkkaustilanteessa tulisi olla avoin ilmapiiri, jolloin jokainen tilanteessa mukana oleva, tulkki, viittomakielinen asiakas tai psykoterapeutti, voisi ilmaista ihmetystään tai kysyä, jos jokin asia jää epäselväksi. Psykoterapeutilla on aina mahdollisuus kysyä asiakkaalta, kuinka hän kokee ympäröivän maailmansa. Luottamuksen rakentaminen tulkatussa terapiassa voi olla erittäin haasteelliselta. Koska kuuro asiakas ja psykoterapeutti tulevat eri kulttuureista, kuurolla saattaa olla epäily, ettei häntä välttämättä ymmärretä oikein. Jos kuurossa asiakkaassa ilmenee pelkoja tai epävarmuuksia esimerkiksi tulkin käytön suhteen tai johonkin muuhun liittyen, sellaisesta olisi asia hyvä puhua terapian alussa. Luottamuksen syntyä voi edistää ottamalla kuurot asiakkaat huomioon jo palvelurakenteissa. Tällöin esimerkiksi yhteydenotto psykoterapiaan pitäisi olla mahdollisimman esteetöntä. (Nevalainen 2010.)

Tulkatussa psykoterapiassa psykoterapeutilta vaaditaan kärsivällisyyttä. Kun terapeutin puhetta käännetään muulle puhutulle kielelle, terapeutin tulee muistaa antaa aikaa tulkaukselle. Myös viittomakielen tulkauksessa viive voi olla hyvinkin pitkä, jolloin täytyy antaa asiakkaalle aikaa vastata. Tämä kannattaa muistaa erityisesti terapiatilanteissa, joissa paikalla on useita ihmisiä. Viittomakielinen henkilö voi jäädä helposti jälkeen tulkauksen viiveen vuoksi, joten psykoterapeutin kannattaa pitää huolta, että puhuttu asia ehditään tulkkaamaan hänelle niin, että hänelläkin on mahdollisuus kommentoida asiaa. Viiveellä tarkoitetaan sitä aikaa, joka jää lähdekielisen viestin kuulemisen tai näkemisen ja kohdekielisen tuotoksen väliin (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 61).

Viittomakielen tulkki on useasti tulkkaustilanteessa ainoa tulkauksen asiantuntija. Myös psykoterapiatulkkaukseen tullessa tulkin olisi hyvä selventää psykoterapeutille, kuinka tulkki tilanteessa toimii, jos psykoterapeutilla ei ole kokemusta viittomakielen tulkkia käyttävästä asiakkaasta. Liisa Halkosaaren kirjoittaman lehtiartikkelin (2012) mukaan osa tulkeista toivoisi ulkopuolisen tiedottavan psykoterapeutille viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista, jotta tulkin puolueettomuus säilyisi herkissä tilanteissa. Ulkopuolinen tiedottaja voi olla esimerkiksi kuurojen kuntoutussihteerin. Psykoterapiajakson alkaessa välitön ja kattava tulkin työstä tiedottaminen varmasti parantaa yhteistyön sujumista. Psykoterapiassa saatetaan syventyä viittomakielisen asiakkaan elämään ja menneisyyteen hyvin tarkastikin, jolloin myös kuurojen kulttuurista ja kielestä tiedottaminen olisi tärkeää. Jos psykoterapeutti ei tiedä kuurojen kulttuurista juuri mitään, psykoterapiatilanteissa voi helposti syntyä joitakin väärinkäsityksiä. Tällöin, jos asiakas ei itse kerro kulttuuristaan, myös tulkki voi pitää asiantuntijapuheenvuoron sopivan paikan tullessa. (Halkosaari 2012, 33.)

Jos psykoterapeutti epäilee, että jokin asia on tulkattu virheellisesti asiakkaalle, voi psykoterapeutti tehdä tarkentavia kysymyksiä. Eri kulttuureissa ilmaistaan tunteita eri tavalla, ja myös viittomakielen ilmeissä ja eleissä voi olla psykoterapeuttia hämmentäviä asioita. Kuuro asiakkaana - ovet auki viittomakielisille -opinnäytetyössä (Nevalainen 2010) nostetaan esiin esimerkki kuurojen tavasta kommunikoida:

Eräs perheenjäsen kertoi, että ”jos äidille (kuuro) selittää jotakin ja hän nyökkää, niin se tarkoittaa, että viesti on otettu vastaan, mutta miten hän sen ymmärtää tai mitä siitä ajattelee on ihan eri asia”. Jos kuuleva terapeutti seuraa siis kuuroa asiakasta, kun hän on juuri kysynyt jotakin, niin kuuron

ihmisen nyökkäys ei todellakaan tarkoita, että vastaus on kyllä. Hän ilmaisee, että ottaa ikään kuin viittomista vastaan. (Nevalainen 2010, 9.)

Edellä mainituissa tilanteissa psykoterapeutti voi saada väärän käsityksen kuuron tavasta reagoida kysymyksiin tai psykoterapeutti saattaa ihmetellä kuuron käyttämää elettä tai ilmettä. Huttusen mukaan psykoterapeutin olisi hyvä kysyä suoraan asiasta, jollei asia tule ilmi tulkkauksessa. Tällä tavalla psykoterapeutti tutustuu asiakkaan kulttuuriin ja sitä kautta voi paremmin palvella ja auttaa asiakasta. (Huttunen 2010, 321–322.)

Psykoterapiassa tulkkaaminen on tulkille mieltä kuormittavaa ja raskasta. Asiakkaan kokemusten ja mahdollisten traumojen ja kriisien läpikäyminen voi nostattaa tulkissa jonkin tunteita. Terapiatilanteiden jälkeen olisi psykoterapeutin ja tulkin olisi hyvä käydä lyhyt keskustelu, jossa tulkkikin mahdollisesti voisi purkaa tunteitaan ja tulkille voitaisiin selittää tilanteessa tapahtuneita asioita. Terapiaistuntojen jälkeen pidettävissä keskusteluissa tulkki voi myös esimerkiksi kertoa psykoterapeutille, mitkä asiat hän mahdollisesti koki ongelmallisiksi terapiatilanteessa, ja sitä kautta voidaan kehittää yhteistyötä ja samalla tulkin työ helpottuu. (Saraneva 2010, 234–245.) Ongelmalliseksi tilanne voi aiheutua, jos asiakas kokee tulkin ja psykoterapeutin yhteiset keskustelut loukkaaviksi. Esimerkiksi jos tulkki jää terapiaistunnon jälkeen keskustelemaan psykoterapeutin kanssa tai asiakas saa tietää tulkin olleen terapeuttiin aikaisemmin yhteydessä, asiakkaan luottamus tulkkiin saattaa horjua. (Halkosaari 2012, 33.)

3 VIITTOMAKIELI JA VIITTOMAKIELISTEN KULTTUURI

3.1 Viittomakielet ja niiden käyttäjät

Viittomakielet ovat vähemmistökieliä, jotka ovat aikojen saatossa kehittyneet kuurojen yhteisöissä ympäri maailmaa. Kuurojen kouluilla on ollut keskeinen rooli viittomakielten syntymisessä ja kehittymisessä. Kuurojen koulujen perustamisen myötä kuurot pääsivät luomaan yhteistä kieltään ja koulujen avulla kieli myös levisi muualle maahan. Kouluissa kuurojen oppilaiden käyttämät merkit tai muut kommunikaatiomenetelmät muodostuivat viittomakieliksi. Sosiaalinen ympäristö samankaltaisten ihmisten kanssa yhdisti viittomakielisiä ja kehitti myös heidän kulttuuriansa. (Jantunen 2003, 19.)

Vastoin yleistä luuloa, viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli. Jokaisella maalla on oma viittomakielensä, joissa viittomat poikkeavat toisistaan. Viittomia voi kuitenkin lainautua viittomakielestä toiseen aivan kuin sanoja puhutuissa kielissä. Suomalaista viittomakieltä käyttävä henkilö ei luultavasti täysin ymmärtäisi amerikkalaista viittomakieltä (ASL) käyttävää henkilöä. Kahden eri maalaisen kuuron tavatessa viittominen muutetaan niin sanotusti yksinkertaisempaan muotoon, jolloin voidaan puhua kansainvälisestä viittomisesta. Kyseessä on kansainväliset viittomat, joita käytetään myös esimerkiksi kansainvälisissä tapaamisissa, kuten Kuurojen Maailmanliiton (WFD) kokouksessa. (Mesch 2004, 12–13.)

Viittomakielessä on puhuttujen kielten tapaan oma kielioppinsa ja sanastonsa. Viittomakieli koostuu viittomista, jotka muodostetaan käsien asenoilla ja liikkeillä. Jokaisella viittomalla on sisäinen rakenteensa, joka koostuu viittoman paikasta, käsimuodosta, orientaatiosta ja liikkeestä. Viittomakielessä tärkeää ovat myös ilmeet, eleet ja suun liikkeet eli huulio. Viittomakielellä ei ole vakiintunutta kirjallista muotoa, mutta kieli pitää sisällään erilaisia tyyllilajeja, kuten arkinen tai hengellinen viittomistyyli. (Jantunen 2003, 20.)

Viittomakieli tarkoittaa visuaalista kieltä, jota tuotetaan käsien ja kehon liikkeillä, ja sitä vastaanotetaan näköaistin avulla. Viittomakieltä käyttävät esimerkiksi kuurot ja kuuro-

sokeat henkilöt. Kuuroutuneet ja huonokuuloiset käyttävät yleensä muita viittomamenetelmiä, jotka perustuvat suomen tai ruotsin kieleen. Niitä ovat esimerkiksi viittottu puhe tai tukiviittomat. (Mesch 2004, 12.)

Kuurous voi olla synnynnäistä tai henkilö voi identifioida itsensä kuuroksi, vaikka kuulo olisi menetetty vasta syntymän jälkeen esimerkiksi lapsuuden aikana. Kuurojen Liiton viittomakielitoimikunnan vuonna 1999 muotoileman määritelmän mukaan viittomakielinen henkilö on kuuro/kuuleva/huonokuuloinen henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli. Henkilö, jolla on sisäkorvaistute tai henkilö joka käyttää kuulolaitetta voidaan laskea viittomakieliseksi. Viittomakieli on useasti kuuron äidinkieli ja suomen kieltä he oppivat toisena tai vieraana kielenä. (Jokinen 2000, 79–81.)

Kuurosokeus tarkoittaa vaikea-asteista kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmää. Yhteis pohjoismainen määritelmä eli Pohjoismaissa vuonna 2006 kehitetty kuurosokeuden määritelmä määrittelee kuurosokeuden toiminnallisesta näkökulmasta. Kuurosokean henkilön ei siis tarvitse olla täysin kuuro ja sokea, lukeutuakseen kuurosokeaksi henkilöksi. Suurin osa henkilöistä, joita määritelmä koskee näkevät tai kuulevat vähän tai sekä näkevät että kuulevat jonkin verran. Kuulonäkövamma yhdistelmä aiheuttaa haasteita erityisesti kommunikaatioon, tiedonhankintaan sekä orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyvissä asioissa. Kuurosokea kommunikaatiomenetelmät riippuvat paljon henkilön kuulo- ja näkövammojensa asteista. (Suomen Kuurosokeat ry 2016.)

Jos viittomakielinen on kuurosokea henkilö, viittomakieltä käytetään taktiilisti eli kädestä käteen viittoen. Viittomakielinen viesti välitetään kosketuksen ja tuntoaistin avulla eli taktiilis-kinesteettisesti. Kinesteettisellä aistilla tarkoitetaan aistia, jolla vastaanotetaan viesti, joka on tuotettu käsivarsien, käsien ja sormien liikkeillä ja asennoilla. Taktiili viittomakieli ei ole itsenäinen kielensä vaan visuaalisen viittomakielen muunnelma. (Mesch 2004, 12–20.)

3.2 Kuurojen yhteisö ja kulttuuri

Viittomakielien tarinat eroavat toisistaan, vaikka niissä onkin paljon samoja piirteitä. Ympäri Euroopan viittomakielen asema heikkeni 1800-luvulla, kun viittomakielten

käyttö kiellettiin ja opetuksessa alettiin käyttämään ainoastaan puhetta. Opetuksessa toteutettiin jakojärjestelmää, joka erotteli taitavat puhutun kielen omaksujat ja puhujat heistä, joilta puhe ei luonnistunut. Puhetta oppimattomat siirrettiin usein muihin kouluihin, joissa oppilaita opetettiin kirjoitus- tai yhdistetyllä kirjoitus- ja viittomametodilla. Oralismien eli puhemenetelmän aikakausi kesti noin 1880-luvulta 1960-luvulle asti. Puhemenetelmä oli hallitseva opetusmuoto monissa kuurojenkouluissa, vaikka opettajat huomasivat viittomakielen olevan kuuroille rakas ja luonteva kieli. Viittomakielen katsottiin kuitenkin olevan haitaksi puheen oppimiselle ja sen eristävän kuurot muista kuulevista. Viittomakielen käyttö oli kiellettyä ja sen käytöstä rangaistiin. (Kuurojen museo i.a.). Oralismien taustalla oli tietämättömyys siitä, että viittomakielet ovat tasa-arvoisia puhuttujen kielten rinnalla ilmaisukykynsä ja käyttömahdollisuuksiensa puolesta. (Malm & Östman 2000, 10.)

Suomessa kuurojen opetuksen katsotaan alkaneen Carl Oscar Malm-nimisen kuuron miehen perustettua kuurojen koulun Porvooseen vuonna 1846. 1800-luvulla Suomeen perustettiin useita muitakin kuurojen kouluja, joista ensimmäinen valtion koulu perustettiin Turkuun vuonna 1860. Muita merkittäviä kuurojen kouluja perustettiin esimerkiksi Pietarsaareen, Kuopioon, Jyväskylään ja Mikkeliin. (Wallvik 2001, 98). Kuurot toimivat itse myös opettajina 1800-luvulla ja kuurojen osaaminen sekä kulttuuri olivat korkealla tasolla. 1900-luvulla alkanut oralismien kausi koettiin taantumisenä viittomakielten kielittämisen vuoksi, jolloin kuurot eivät myöskään voineet enää toimia opettajina. Vasta 1990-luvulla kouluttautuneet kuurot saivat aloittaa opettajina. (Jokinen 2000, 79.)

1800-luvulla aktiivisen kuurojen koulutuksen myötä kuurot oppilaat perustivat ympäri Suomea kuurojen yhdistyksiä, joista vuonna 1905 syntyi myös Kuurojen Liitto ry (Jokinen 2000, 79). Tällä hetkellä Suomessa kuurojen yhteisö koostuu noin viidestä tuhannesta kuurosta. 2000-luvun alussa on arvioitu, että Suomessa olisi noin 4000–5000 viittomakieltä äidinkielenään käyttävää kuuroa. Suomalaista viittomakieltä vieraana tai toisena kielenä käyttää Suomessa noin 10 000 kuulevaa henkilöä. Näitä henkilöitä voivat olla kuurojen läheiset ja perhe, esimerkiksi kuuron kuulevat lapset tai kuulevat vanhemmat. Myös viittomakielisten kanssa työskentelevät ammatti-ihmiset, esimerkiksi kuurojen työntekijät, viittomakielen tulkit ja kuurojen erityisopettajat käyttävät viittomakieltä päivittäisessä elämässään ja voivat kokea kuuluvansa kuurojen yhteisöön.

Siksi kuurojen yhteisöä voitaisiinkin paremmin kutsua viittomakielisten yhteisöksi. (Mesch 2004, 12–13; Jokinen 2000, 79–81.)

Vuosien saatossa kuuroista on käytetty nimityksiä kuuro, huonokuuloinen, kuulovammainen, kuulovikainen tai kuuromykkä. Lääketieteellisestä näkökulmasta luodut käsitteet, kuten kuulovammainen voidaan nykypäivänä kokea jopa loukkaavana. Viittomakielisen yhteisön yhdistävä tekijä onkin yhteinen kieli eikä niinkään kuulon puuttuminen. Nykypäivänä kuurot kutsuvat itseään kuuroiksi tai viittomakielisiksi. Kuuro on neutraali ja sopiva sana, jota kuurot itse käyttävät viitatessaan ryhmänsä jäseniin. Samalla tavoin kuulevista käytetään sanaa kuuleva. (Malm & Östman 2000, 10.) Termi viittomakielinen on uudempi nimitys, joka yleistyi 1990-luvun lopulla, kun viittomakieli vuonna 1995 sai perustuslaillisen aseman. Kuurot, jotka mieltävät itsensä enemmänkin viittomakielisiksi, näkevät itsensä maamme yhden kieli- ja kulttuurivähemmistön jäseninä. (Jokinen 2000, 79.)

Kuurot kuvaavat usein yhteisöään nimellä ”kuurojen oma maailma”. Tämä tarkoittaa paitsi viittomakieltä käyttävien joukkoa, myös kokonaista kulttuuria tapoineen ja kokemuksineen. Kuurojen yhteisö on sosiaalinen ja poliittinen yhteistyöverkosto, jossa ryhmälle tyypillisiä piirteitä ovat: viittomakieli, kielten kohtaaminen, ryhmään samaistuminen, endogaamiset avioliitot, sosiaaliset organisaatiot, tietoisuus historiasta, käyttäytymisnormit ja stigma. Kokemukset elämisestä kuulevien parissa ja elämäntapa yhdistävät viittomakielisiä yli kansallisten rajojen. Vaikka viittomakieli ei olekaan kansainvälistä, kuurojen yhteisön voidaan katsovat olevan maailmanlaajuinen. Kaikkialla maailmassa viittomakielisillä kuuroilla on sama päämäärä eli toimia tasa-arvoisen aseman saamiseksi yhteiskunnassa ja saada viittomakielelle sille kuuluva asema sekä turvata se lainsäädännön avulla. Historialla on suuri vaikutus viittomakielisten kulttuurin ja yhteisön muodostumisessa. Kuurot ovat joutuneet kokemaan kielivähemmistönä syrjintää ja ennakkoluuloja, mikä on varmasti tuonut yhteisön jäseniä tiiviimmin yhteen. (Jokinen 2000, 81–88.)

4 VIITTOMAKIELEN TULKIN TYÖNKUVA

4.1 Viittomakielentulkin työtehtävä

Viittomakielten kielipoliittinen ohjelma (2010) määrittelee viittomakielen tulkkauksen seuraavalla tavalla:

Tulkkaus mahdollistaa tiedonsaannin ja kommunikaation sujumisen eri kielten välillä. Tulkkauksen avulla viittomakielinen pystyy yhdenvertaisesti osallistumaan eri tilanteisiin ja hänen kielelliset oikeudet toteutuvat. Tulkkaus edesauttaa myös itsenäistä päätöksen tekoa ja oman elämän hallintaa.

Viittomakielen tulkki toimii tulkkina puhutun ja visuaalisen kielen välillä. Suomessa viittomakielen tulkki tulkkaa tulkkaustilanteessa kaiken suomeksi puhutun suomalaiselle viittomakielelle ja toisin päin. Kielitaitoinen viittomakielen tulkki voi myös esimerkiksi tulkata vieraista kielistä, kuten englannista tai ruotsista, suomalaiselle viittomakielelle. Viittomakielen tulkkaus on lähes aina simultaanista tulkkausta eli tulkki tulkkaa kuulemansa tai näkemänsä samaan aikaan, kun puhuja tai viittoja tuottaa tekstiä. Viittomakielen tulkkauksessa harvemmin käytetty konsekutiivitulkkaus tarkoittaa, että tulkki kääntää puhujan taukojen aikana kaiken siihen mennessä sanotun tai viitotun. (Hynynen ym. 2003, 60–61.)

Viittomakielen tulkkien on käsiteltävä vauhdikkaita, vaihtuvia viestejä nopeasti, siirryttävä teemasta toiseen sekä ymmärrettävä erilaisia ääniä. Tulkkaus ei ole kääntämistä sanasta sanaan, vaan tulkin on tulkkauskielellä välitettävä viesti luotettavasti ja tarkasti toiselle kielelle. (Nuolijärvi 2006, 16.)

Suomessa vuodesta 1979 alkaen kuurot ja kuurosokeat henkilöt ovat voineet käyttää tulkkipalvelua yhteiskunnan rahoittamana. (Hynynen ym. 2003, 11). Tulkkauspalveluihin ovat oikeutettuja henkilöt, joilla on kuulo-, kuulonäkö- tai puhevamma. Vuodessa kuuroilla on oikeus käyttää tulkkipalveluita 180 tuntia ja kuurosokeilla 360 tuntia. Erikseen haettuna ja hyvin perusteltuna tulkkaustunteja on mahdollista saada vähimmäistuntimäärää enemmän. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2014.)

Vuodesta 2010 tulkkauspalvelut siirtyivät kunnilta Kelan hoidettaviksi. Tulkkausta tarvitseva henkilö tekee tulkkitilauksen Kelaan, josta tarvittavaan tilanteeseen välitetään sopiva tulkki. Tulkkauspalveluita voi saada kaikkiin elämän tilanteisiin, kuten työssä käymiseen, opiskeluun perusopintojen jälkeen, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistytymiseen. Tulkkauspalvelut ovat käyttäjilleen maksuttomia. (Kansaneläkelaitos 2015.)

4.2 Viittomakielentulkin ammattieettiset säännöt

Viittomakielen tulkki noudattaa työssään ammattieettisiä ohjeita. Ammattisäännöstö määrittelee viittomakielen tulkin toimenkuvan ja antaa tulkille työhönsä raamit, joiden sisällä hän voi tehdä ratkaisuja. Työssään tulkki esimerkiksi noudattaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta. Tulkki ei kerro ulkopuolisille mitään tulkkaustilanteessa tapahtuvista asioista eikä myöskään hyödynnä tilanteessa tietoonsa tullutta. Kun tulkki saa tilauksen toimeksiannosta, tulkki pohtii onko hänellä riittävät taidot tilanteessa tulkkaukseen. Jos tulkki kokee, ettei hänen tietotaitonsa tai tulkkaustaitonsa riitä tilanteessa tulkkaukseen, tulkki kieltäytyy toimeksiannosta. Tulkkaustehtäviin myös valmistaudutaan huolellisesti. Tulkkaustilanteessa tulkin pitää käyttäytyä asianmukaisesti ja kunnioittaa asiakkaiden itsemääräämisoikeutta. Tulkki on puolueeton eikä koskaan tulkkaustilanteessa ilmaise omia mielipiteitään tai anna asenteidensa vaikuttaa työn laatuun. Sen lisäksi, että tulkki on kieli- ja kulttuuritaitoinen, hänen tulee hänen olla myös kärsivällinen ja suvaitseväinen. Tulkki voi joutua työnsä kautta tilanteisiin, jotka eivät ole yhtä hänen omien arvojensa kanssa. Tulkkien tulisi noudattaa ammattieettisiä sääntöjä tarkasti, jotta yhteinen kuva ammattialasta säilyy. Jotta tulkin yleissivistys laajenee ja tulkkauksen laatu säilyy hyvänä, tulkin pitää jatkuvasti kehittää ammattitaitoaan. (Hynynen ym. 2003, 13–18.)

Tulkin ammattitaito koostuu kielitaidosta ja monista muista taidoista sekä valmiuksista. Tulkkille asetettavat kielitaitovalmiudet ylittävät tavallisen kielenpuhujan taidot, koska työkieli on tulkille työväline ja hänen on tiedettävä mitä tarkoitusta varten hän työkieltään käyttää. Tulkin ammatissa etiikan ja roolin tunteminen ja tulkkauksen hallinta eivät synny automaattisesti kielitaidon myötä, vaan ne vaativat paljon peruskoulutusta ja taitoja ylläpitäviä täydennyskoulutuksia. (Oittinen ja Mäkinen 2007, 299.)

Viittomakielen tulkilla on selkeä rooli kahden kielen ja kulttuurin välittäjänä. Tulkin toimintaa onkin kuvattu humoristisesti: tulkki on hajuton, mauton ja väritön. Vaikka lause onkin liioiteltu, siinä on jotain totuudenmukaistakin. Tulkkaustilanteessa tulkilla on ainoastaan vastuu kielen ja kulttuurin kääntämisestä ja muut tilanteessa olevat huolehtivat sen sujumisesta kokonaisuudessaan. Sen sijaan, että tulkki olisi konkreettisesti näkymätön, tulkki pyrkii siirtymään taka-alalle, jotta erikieliset asiakkaat pääsevät keskustelemaan ja kohtaamaan toisensa. (Hynynen ym. 2003, 69–70.)

4.3 Viittomakielen tulkki kielen ja kulttuurin kääntäjänä

Ei riitä, että viittomakielen tulkki taitaa viittomakieltä ja suomen kieltä. Tulkkaus on aina kokonaisuus, jossa sekä kuurojen, että kuulevien kulttuurien ymmärtämisellä on hyvin suuri merkitys. Joskus vieläkin yllätyn kuinka erilaisia kuurojen ja kuulevien kulttuurit ovat. Eikä kulttuurin tuntemuksessakaan riitä, että osaa keskustella ja olla ”kuin kala vedessä”, vaan pitää myös osata keskustella molempiin kulttuureihin kuuluvista asioista. (Hynynen ym. 2003, 64.)

Viittomakielen tulkilta vaaditaan työkielensä tuntemusta, mutta myös asiakaskunnan kulttuurin tuntemusta. Kaikissa kielissä on kulttuurisidonnaista sanastoa, jota tulkin tulee osata kääntää kohdekulttuuriin sopivaksi. Kohdekulttuurilla tarkoitetaan kulttuuria tai yhteisöä, jota varten tulkkauksen kohdeteksti laaditaan (Hytönen & Rissanen 2006, 18). Kun viestin tuottajan ja vastaanottajan käsitykset joistakin asioista eivät kulttuurierojen vuoksi kohtaa, tulkin on huolehdittava siitä, että tulkkeessa ajatus kantaa alusta loppuun saakka. Tulkkaus vaatii kykyä oivaltaa loogisia yhteyksiä eri kulttuurista tulevien välillä. (Rissanen 2006, 61.)

Tulkkauksessa kulttuurisidonnaiset asioiden, kuten huumorin, kääntäminen kohdekulttuuriin sopivaksi on erittäin haastavaa. Tulkkaus voi parhaimmillaan olla kulttuurienvälisen ymmärryksen edistämistä, vuorovaikutusmekanismien tuntemusta, kielellisesti tarkkaa ja vivahteikasta viestinnän ammattilaisen työtä. Kun molemmat tulkkaustilanteeseen osallistuvat osapuolet saavat käyttää omaa äidinkieltään, heidän välilleen luodaan tasa-vertaisuutta. (Oittinen & Mäkinen 2007, 302.)

5 KYSELY PSYKOTERAPEUTEILLE

5.1 Kyselyn toteutus

Toteutin kyselyni (Liite 1) sähköisesti Webropol-kyselynä joulukuussa 2015 ja kyselyni oli avoinna kahden viikon ajan. Kyselyn kohderyhmä oli eri puolilla Suomea toimivat psykoterapeutit. Ajattelin, että sähköisesti tehty kysely tavoittaisi mahdollisimman monta psykoterapeuttia, jolloin keräämäni aineisto olisi mahdollisimman laaja. Pyysin apua Suomen Psykologiliitolta, joka välitti kyselyni saatekirjeineen postituslistansa psykoterapeuteille. En tiedä tarkkaan, kuinka monta psykoterapeuttia kyselyni tavoitti. Webropol-kysely mahdollisti myös vastaajien anonymiteetin, mikä oli mielestäni tärkeää psykoterapeuttien henkilöllisyyden suojaamiseksi.

Suurin osa kyselyn kysymyksistä (4.–16.) liittyi kokemuksiin viittomakielen tulkin käytöstä. Kysymykset käsittelivät esimerkiksi psykoterapeutin ja tulkin välisiä keskusteluita, psykoterapeuttiin suhtautumista vieraskieliseen viittomakieliseen asiakkaaseen, tulkittuessa psykoterapian haasteita ja ongelmia sekä kokemuksia onnistuneista tai epäonnistuneista psykoterapiatilanteista. Kyselyyni pystyi vastaamaan myös psykoterapeutit, joilla ei ollut vielä kokemusta viittomakielen tulkin käytöstä terapiassa. Kolme ensimmäistä kysymystä oli kaikille vastaajille yhteisiä, sillä niissä selvitin työkokemusta, koulutusta ja tahoja, jolla psykoterapeutti tällä hetkellä työskentelee. Kyselyn lopussa kysymykset (16.–19.), jotka käsittelivät viittomakielen ja viittomakielisten kulttuurin ennakkotiedon merkitystä ja psykoterapiassa työskentelevän viittomakielen tulkin hyviä ominaisuuksia, olivat tarkoitettu myös kaikille vastaajille.

Tämän opinnäytetyön tutkimusstrategia on sekä määrällinen että laadullinen. Määrälliseksi tutkimuksen tekee se, että tutkimus toteutetaan kyselytutkimuksena, jossa osa kysymyksistä on valinta- tai monivalintakysymyksiä. Tällöin tutkimustulokseksi saadaan määriä eli tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tuloksista näkee, kuinka moni psykoterapeutti on vastannut mihinkin vastausvaihtoehtoon. Määrällinen tutkimus on aina objektiivinen eli tutkija ei voi vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen. Koska kysely tapahtuu verkossa, tutkijana en koskaan henkilökohtaisesti tapaa kyselyyn vastanneita. (Vilkka 2007, 13.) Kyselylomakkeen käytöllä on myös haittapuolia, sillä kyselyn tekijä ei pysty

vaikuttamaan vastaajien väärinymmärryksiin, enkä olemaan varma kuinka huolellisesti vastaajat ovat vastanneet kyselyyn (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 184).

Laadullisen opinnäytetyöstäni tekee se, että kysymyksissä oli paljon myös avoimia vastauksia, joihin vastaajat saivat mahdollisuuden vastata omin sanoin ilman, että heille annettiin valmiita vastausvaihtoehtoja. Avoimet kysymykset antavat vastaajille mahdollisuuden sanoa mitä heillä on mielessään, sillä monivalintatyyliset kysymykset rajaavat vastaajan mahdollisuudet rakennettuihin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi ym. 2007, 190). Avoimien vastausten myötä esille nousi myös asioita, joita en itse olisi osannut vastausvaihtoehtoiksi asettaa. Osassa kysymyksiä valmiin vastausvaihtoehdon lisäksi vastaus voi vaatia perustelun, miksi? Tutkimus luokitellaan laadulliseksi, kun siinä pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja selittämään tukittavaa aihetta (Henttonen 2008). Opinnäytetyössäni pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja selittämään viittomakielen tulkkauksta psykoterapiassa.

5.2 Vastausten analysointi

Webropol-ohjelma, jolla toteutin kyselyni, auttoi vastausten analysoinnissa paljon. Webropol tallentaa vastaukset automaattisesti raportiksi, josta niitä pääsee tarkastelemaan haluamallaan tavalla. Itse hyödynsin ohjelman raportointitoimintoa, jossa pääsee tarkastelemaan yksittäisen vastaajan vastauksia ja saamaan kokonaiskuvan yhden vastaajan vastauksista. Otin myös yhden kysymyksen kerrallaan käsittelyyni ja kävin läpi millaisia vastauksia kysymys oli saanut. Ohjelma laski automaattisesti strukturoitujen kysymysten vastausprosentit.

Ennen tulosten analysointia tulostin Webropolin tekemän raportin, sillä koin, että paperisesta versiosta oli helpompi analysoida ja hallita tuloksia. Avoimien kysymysten vastaukset analysoin merkkamalla erilaisin merkein samantyyllisiä vastauksia. Samantyyllisissä vastauksissa oli samansuuntaisia mielipiteitä ja kokemuksia.

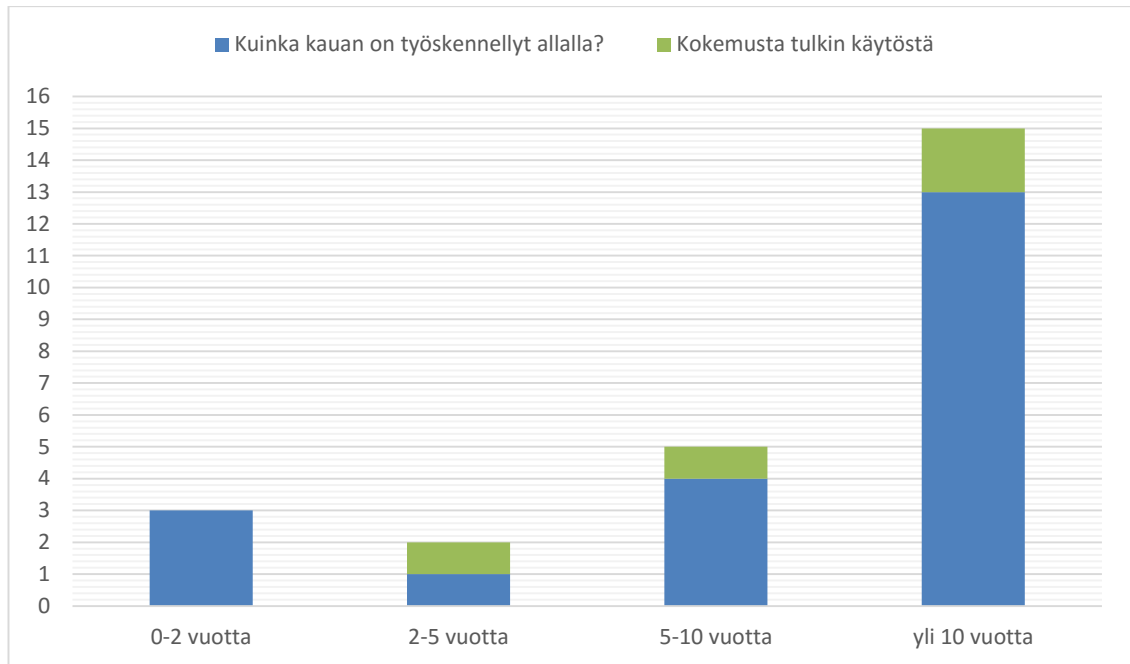
Vastauksia analysoidessa huomasin, että kysymykseen 14., jossa kysyin ovatko psykoterapeutit suositelleet asiakkaalle viittomakielistä psykoterapiaa, puuttui kokonaan lisäky-

symys ”miksi?”. Tähän kysymykseen olisin halunnut perustelun, mutta se oli epähuomiossa jäänyt laittamatta. Jälkikäteen huomasin myös, etteivät kaikki vastaajat välttämättä olleet toivomani mukaan perustelleet vastauksiaan. Joku vastaus saattoi olla hyvin mielenkiintoinen, mutta olisin kovasti halunnut vielä esittää lisäkysymyksiä. Haastattelututkimus on siinä mielessä monipuolisempi tutkimusvaihtoehto, jossa olisin voinut saada syvällisempiä perusteluja kysymyksiin.

5.3 Tutkimuksen tulokset

Kyselyyn vastasi yhteensä 21 psykoterapeuttia, joista neljällä henkilöllä oli ollut kokemusta viittomakielen tulkin käytöstä. 17 vastaajalla ei ollut kokemusta viittomakielisestä asiakkaasta tai viittomakielen tulkin käytöstä. Luulin, että saisin kyselyyni enemmän vastauksia, sillä vastaanottajajoukko, jolle kyselyni välitettiin, oli oletettavan suuri.

Yli puolet vastaajista (n=13) oli toiminut psykoterapeutteina yli 10 vuotta ja heistä kahdella oli ollut kokemusta viittomakielen tulkin käytöstä (kuvio 1). Loput vastaajista ovat olleet alalla vaihtelevasti nolasta kymmeneen vuoteen. Kolmella vastaajalla, jotka ovat olleet alalla vasta muutaman vuoden, ei ollut lainkaan kokemusta viittomakielen tulkin käytöstä psykoterapiassa. 2–10 vuotta alalla työskennelleistä kahdella vastaajalla oli ollut kokemusta viittomakielisen asiakkaan hoidosta tulkin välityksellä.

KUVIO 1. Työkokemus ja kokemus tulkin käytöstä.

Vastaajien koulutustaustat vaihtelivat paljon. Lähes kaikilla vastaajista oli kolme- tai neljävuotinen psykoterapeutin koulutus tai kouluttajapsykoterapeutin koulutus. Neljällä vastanneella oli jokin muu koulutus, kuin psykoterapeuttikoulutus, mutta vain yksi vastaaja kertoi koulutuksen olevan neuropsykologian erikoistumiskoulutus.

Noin puolet (n=10) kaikista vastanneista toimi yrittäjänä ja neljäsosa vastaajista työskenteli julkisella puolella (kuvio 2). Lisäksi muutama vastaajista (n=3) toimi yksityisen yrityksen palveluksessa tai esimerkiksi seurakuntayhtymän tai eri järjestöjen kurssikeskuksissa. Viittomakielen tulkkia työssään käyttäneet psykoterapeutit työskentelivät kaikki yhteiskunnan eri sektoreilla.

KUVIO 2. Yhteiskunnan eri alueilla työskentely.

5.3.1 Psykoterapeuttien kokemuksia viittomakielisestä asiakkaasta ja viittomakielentulkista

Tässä luvussa käsittelen kysymyksiä 4.–16., jotka olivat tarkoitettu psykoterapeuteille, joilla oli kokemusta viittomakielisestä asiakkaasta ja viittomakielen tulkin käytöstä. Näihin kysymyksiin vastasi neljä psykoterapeuttia.

Kaikki neljä vastaajaa saivat ennen psykoterapiaistuntoja tietää asiakkaan olevan viittomakielinen. Vain yksi vastanneista ei ollut keskustellut viittomakielen tulkin kanssa ennen ensimmäistä tapaamista tai terapiajakson aikana. Muut psykoterapeutit olivat keskustelleet tulkin kanssa ennen ensimmäisiä tapaamisia lyhyesti. Näiden vastauksien mukaan tulkin kanssa ei ole keskusteltu pitkään tai useasti. Yksi vastaajista mainitsi myös, että kun vakituisen tulkin tilalle ilmestyi tuuraajia, heidän kanssaan psykoterapeutti ei käynyt keskustelua. Psykoterapeutin ja satunnaisten tulkkien välinen keskustelu ei välttämättä ole tarpeen, sillä samassa psykoterapiassa käyvät tulkit voivat vaitiolon piirissä jakaa psykoterapiassa tapahtuneita asioita. (Nevalainen & Uittomäki 2013, 50.)

Kyselyssäni kysyin myös, kuinka kuurot asiakkaat mahdollisesti suhtautuivat siihen, että tulkki ja psykoterapeutti keskustelivat terapiaan liittyvistä asioista. Kaikki tulkin kanssa keskustelleet psykoterapeutit olivat kertoneet asiakkaalle keskustelusta ja sen sisällöstä. Yksi vastanneista oli pyytänyt luvan asiakkaalta ennen tulkin kanssa käytyä keskustelua. Heidän mielestään kaikki asiakkaat olivat suhtautuneet positiivisesti, eikä kukaan asiakkaista ollut loukkaantunut tulkin ja psykoterapeutin keskusteluista. Aikaisemmin työssäni luvussa 4.2 mainitsin, Halkosaaren mukaan on kuitenkin tilanteita, joissa asiakkaan luottamus tulkkiin saattaa horjua, jos hän kokee tulkin ja psykoterapeutin keskustelut epämiellyttäväiksi.

Kyselyssäni yksi kysymys käsitteli psykoterapeuteissa heränneitä ajatuksia siitä, että heidän vastaanotolleen tulee viittomakielinen viittomakielen tulkkia käyttävä asiakas. Lähes kaikki psykoterapeutit (n=3) vastasivat suhtautuvansa viittomakieliseen asiakkaaseen kuin keneen tahansa asiakkaaseen. He olivat kuitenkin pohtineet joitakin erityisjärjestelyjä istuntoa varten, esimerkiksi sitä kuinka he tulisivat sijoittumaan tilaan. Yksi psykoterapeuteista oli konkreettisesti muuttanut huoneen tuolien järjestystä asiakasta varten.

Kolme psykoterapeuttia oli sitä mieltä, että paikan valinnalla ja psykoterapiaan osallistujien sijoittumisella on vaikutusta. Yksi vastaajista ei osannut sanoa, onko paikan valinnalla vaikutusta. Vastauksista ilmeni erilaisia vaihtoehtoja sijoittumisen suhteen. Eräs vastaaja oli taas sitä mieltä, että paras tapa olisi asettua kolmion muotoon. Psykoterapeutin mielestä se olisi kaikkien kannalta tasa-arvoinen. Osapuolten sijoittuminen terapiatilassa saattaa aiheuttaa asiakkaalle ja psykoterapeutille ajatuksia toisten osapuolten liittoutumisesta. Jos tulkki asettuu lähelle psykoterapeuttia, asiakas voi kokea olonsa uhatuksi, tai jos tulkki ja viittomakielinen asiakas ovat selkeästi asettautuneet samalle puolelle, psykoterapeutti voi kokea tulkin ja asiakkaan liittoutuneen. Näitä tilanteita kutsutaan kolmiotilanteiksi, ja ne saattavat aiheuttaa ristiriitoja osapuolten välillä. (Saraneva 2010, 234.)

Yksi vastaajista painotti sitä, että katsekontakti kaikkien osallistujien välillä on tärkeää. Myös Kuuletko leijonan puhuvan-pro gradu työssä (Ruuskanen 2009) nousi vahvasti esille katsekontaktin tärkeys viittomakielisessä psykoterapiassa. Tutkimuksessa selvisi, että psykoterapeutti ja viittomakielinen asiakas hyödynsivät viittomakieliselle keskustelulle ominaista intensiivistä katsekontaktin käyttöä. Jatkuva katsekontakti mahdollisti

keskusteluyhteyden katkeamattomuuden. Psykoterapiassa, jossa käytetään viittomakielen tulkkia, kuuron asiakkaan ja psykoterapeutin välinen katsekontakti katkeaa aina, kun asiakas seuraa tulkin viittomista.

Yhden psykoterapeutin mielestä paras paikka tulkille on psykoterapeutin vieressä, jolloin asiakas pystyy samanaikaisesti seuraamaan tulkkausta ja psykoterapeutin ilmeitä. Viittomakielelle tulkatussa psykoterapiassa mielestäni tämä voisi toimia parhaiten. On tärkeää, että kuuro asiakas pystyisi edes hieman seuraamaan ja tulkitsemaan psykoterapeutin ilmeitä ja kasvojen eleitä, joka olisi viittomakielisessä vuorovaikutuksessa hyvin tärkeää. Valitettavasti usein kuulevalle viittomakieltä osaamattomalle ja kulttuuritaidottomalle terapeutille voi perustellusti olettaa olevan mahdotonta havaita ja käyttää viittomakielisen vuorovaikutuksen erityispiirteitä (Ruuskanen, Wahlström, Rainò 2011).

Suuri osa (n=3) psykoterapeuteista suhtautui viittomakieliseen asiakkaaseen kuin keneen tahansa asiakkaaseen, mutta he pohtivat, riittävätkö heidän tietotaitonsa viittomakielisen asiakkaan vastaanottamiseen. Yksi psykoterapeuteista pohti etukäteen sitä, voisivatko he käydä psykoterapiassa kovinkaan syvällisiä asioita läpi. Toinen psykoterapeutti valmistautui terapiaistuntoon hieman eri tavoin kuin tavallisesti. Hän esimerkiksi pohti käytännön asioita ja kuinka tulkkaus toimisi tai kuinka salassapitoasiat toteutuvat. Viittomakielisen asiakkaan tulemista vastaanotolle kuvailtiin myös uudeksi haastavaksi tilanteeksi jos siksi, että huoneeseen tulee kolmas henkilö.

Kyselyssä yhtenä aiheena oli myös tulkatun psykoterapian haasteet ja ongelmat. Kaikki neljä psykoterapeuttia olivat havainneet haasteita. Kaksi psykoterapeuttia olivat maininneet tulkkien vaihtuvuuden ongelmalliseksi. Psykoterapiatulkkauksessa tulkkiringin käyttö olisi erittäin tärkeää. Kansaneläkelaitos määrittelee tulkkiringin yleensä 2-4 tulkin joukoksi, jossa samat tulkit kilpailutusjärjestyksen mukaisesti käyvät työskentelemässä samalle asiakkaalle tulkkina. Tulkkiringissä toimivat tulkit ovat perehtyneet asiakkaan kommunikaatiotapoihin. (Kansaneläkelaitos 2015.) Psykoterapiassa samojen tulkkien käyttäminen on tärkeää siksi, että muutamat vuorottelevat tulkit tuntevat asiakkaan tilanteen ja näin ollen pystyvät tilanteessa parempaan tulkkaukseen. Tulkkiringissä olevat tulkit voivat myös kertoa toisilleen terapiassa tapahtuneista asioista tiedon jakamisen näkö-

kulmasta, mutta myös purkaa toisilleen terapiasta aiheutuneita ajatuksia tai stressiä. Tulkkirinki on sekä tulkille, asiakkaalle että psykoterapeutille helpottava tekijä. (Nevalainen & Uittomäki 2013.)

Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että viittomakielen tulkkaus psykoterapiassa ei ole aiheuttanut suuria ongelmia, mutta hän oli itse kokenut luottamuspulaa tulkkia kohtaan. Psykoterapeutti mainitsi huomanneensa haasteita viestin välityksessä tulkilta asiakkaalle: *”En voinut luottaa siihen, että kaikille käyttämilleni sanoille on viittoma”*. Hänen mielestään viittomien puuttuminen saattoi vaikuttaa jollain tavalla terapiahoidon onnistumiseen. Ongelmana oli se, ettei suomenkielisille käsitteille löytynyt omia viittomia tai ne viitottiin samalla tavalla. Käsitteiden hienovarainen erottelu ei onnistunut. Hän oli huomannut asiakkaan myös reagoivan tulkin läsnäoloon. Asiakas oli välttänyt ja hävennyt joidenkin asioiden kertomista, koska tulkki sai tietää kyseiset asiat. Psykoterapeuttia oli myös jännittänyt kommunikation onnistuminen, koska asiakkaan ja terapeutin katsekontakti ja tarkkaavaisuus katkesivat, kun asiakas seurasi tulkin viittomista. Siinä mielessä tulkin läsnäolo oli koettu häiritseväksi.

Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että puolueellisuus olisi ollut ongelma psykoterapiatilanteessa. Eräs vastaajista kertoi, että huomasi asiakkaan tukeutuvan paljon tulkkiin, mutta ei jäänyt itse kuitenkaan takaa-alalle. Viittomakielen tulkkaus tai tulkin läsnäolo terapiassa ei ollut kertaakaan vaikuttanut terapiahoidon epäonnistumiseen, mutta yksi psykoterapeuteista kertoi ehkä jännittäneensä jonkin verran, ja siksi terapiassa asioiden käsittelyssä pysyttiin pintatasolla. Viittomakielen tulkin läsnäolo tai tulkkaus oli vastaajien mukaan ehdottomasti edistänyt hoidon onnistumista. Viittomakielen tulkki todettiin välttämättömäksi, eikä psykoterapiasta olisi selvitty ilman tulkkausta.

Kyselyssäni pyysin ehdotuksia ja esimerkkejä tulkin esimerkillisestä käytöksestä tai toimintatavoista. Yksi psykoterapeutti toivoi, että tulkki voisi kysyä häneltä palautetta istunnon jälkeen, esimerkiksi siitä, voisiko hän toimia terapian onnistumisen kannalta toisin. Tulkin ja psykoterapeutin olisi hyvä käydä keskustelua sekä ennen terapiahoidon alkamista että silloin tällöin kesken terapiajaksoa. Sama psykoterapeutti myös toivoi, että maksajatahon olisi suotavaa maksaa yksi konsultaatiokäynti ennen terapian alkamista, jossa psykoterapeutti ja tulkki voivat sopia käytännön asioista. Tulkin vaihtuminen mai-

nittiin myös tämän kysymyksen yhteydessä ja sen toivottiin olevan mahdollisimman vähäistä. Eräs vastaaja kuvaili hyvää viittomakielen tulkkaa asialliseksi, luonnolliseksi ja sellaiseksi, jolla on inhimillinen lähestymistapa asiakasta ja psykoterapeuttia kohtaan. Yksi psykoterapeuteista kertoi, että kokemukset tulkeista ovat olleet hyviä, sillä he osaat työnsä ja heillä on hyvä laaja-alainen koulutus. Vastauksissa sanottiin myös, että tulkki vain tulkkaa eikä puutu mihinkään psykoterapiassa tapahtuvaan.

Kysyin psykoterapeuteilta, olivatko he suositelleet viittomakielistä psykoterapiaa asiakkaalleen. Kaksi vastaajista oli suositellut asiakkaalleen viittomakielistä terapiaa, ja toiset kaksi eivät olleet suositelleet sitä, mutta olivat olleet kuitenkin tietoisia viittomakielisestä psykoterapiasta. Olisin halunnut kysyä, miksi psykoterapeutti oli suositellut viittomakielistä psykoterapiaa asiakkaalle tai miksi ei ollut sitä suositellut. Kyselyn haittapuolena onkin se, etten pääse enää jälkikäteen tekemään tarkentavia kysymyksiä, jos sellainen on kyselystä jäänyt puuttumaan.

Mielestäni kysymys viittomakielisestä psykoterapiasta oli tärkeä, koska kuurot toivovat saavansa viittomakielisiä palveluita. Kuurot mielenterveyspalveluiden käyttäjinä -tutkimuksen mukaan kyselyyn vastanneista (n=56) noin 27 % oli käyttänyt viittomakielisiä palveluja. Valtaosa kuuroista oli saanut tiedon viittomakielisistä palveluista oman ystäväpiirinsä tai tuttavien kautta, perheterapeutilta, viittomakielentaitoiselta psykologilta tai viittomakielen tulkilta. He olivat myös saaneet tiedon Internetistä, kuten Kuurojen Liiton kotisivuilta sekä tekstitelevisiion sivuilta. Tutkimuksen mukaan kuurot toivoisivat vielä parantamisen varaa viittomakielisistä mielenterveyspalveluista tiedottamiseen, sillä useasti kuurot eivät ole tietoisia mistä voisivat lähteä etsimään viittomakielellä tarjottavia palveluja. (Lintukangas-Alander 2013, 31–33; 45–46.)

5.3.2 Ennakkotieto viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista

Tiedustelin psykoterapeuteilta myös, oliko heillä ennakkotietoa viittomakielestä tai viittomakielisten kulttuurista ennen asiakkaan tuloa vastaanotolle. Yksi psykoterapeuteista kertoi hänellä olleen paljon ennakkotietoa viittomakielestä ja kulttuurista, ja kaksi muuta psykoterapeuttia kertoi heillä olleen jonkin verran ennakkotietoa. Ennakkotietoa oli saatu esimerkiksi tuttavapiirin kautta. Ennakkotietoa oli myös haettu tarkoituksellisesti ennen

asiakkaan saapumista terapiaan, esimerkiksi internetistä ja kirjallisuudesta. Myös työpaikka ja tulkkivälitys olivat antaneet tietoa.

Kaikki kyselyyn vastanneet, myös ne, joilla ei ollut kokemusta viittomakielisestä asiakkaasta, ennakkotieto viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista pidettiin tärkeänä. Yksi vastaajista ei osannut sanoa, pitääkö hän ennakkotietoa tärkeänä. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että hän ei tarvitse varsinaista ennakkotietoa ennen ensimmäistä terapiatilannetta, sillä viittomakielen tulkki perehdyttäisi hänet asiakkaan kielestä ja kulttuurista. Kyselyssä selvitin myös psykoterapeuttien toivomuksia siitä, kuinka he toivoisivat saavansa ennakkotietoa viittomakielisen asiakkaan kielestä ja kulttuurista (kuvio 3). Vastaukset jakautuivat tasaisesti kolmen vaihtoehdon kesken. Psykoterapeutit hankkisivat ennakkotietoa itse tietoa etsien, toivoisivat asiakkaan itse kertovat omasta kulttuuristaan tai kysyisivät tietoa kuurojen kuntoutusihteeriltä tai muulta alan asiantuntijalta. Lähes puolet vastaajista (n=10) toivoi myös saavansa tietoa suoraan viittomakielen tulkilta. Itse yllätyin, kuinka moni toivoi kulttuurista ja kielestä tiedottamista viittomakielen tulkilta. Tavallisesti tulkin mennessä psykoterapiaan, psykoterapeutin kattavalle tiedottamiselle ei ole varattu aikaa. Tämän ongelman ratkaisisi aikaisemmin mainitsemani psykoterapeutin ehdottamat konsultaatiokäynnit ennen psykoterapian alkua. Mielestäni tulkin konsultaatiokäynti psykoterapeutin luona ainakin ennen pidemmän terapiajakson alkua, auttaisi kaikkia osapuolia toimimaan terapiassa mahdollisimman hyvin.

Ennakkotiedon tärkeyttä perusteltiin esimerkiksi kulttuuritiedon merkityksellä. Vastajien mielestä tutustuminen asiakkaan äidinkieleen ja kulttuuriin auttaa ymmärtämään häntä paremmin. Ennakkotietoa pidettiin tarpeellisena, sillä suurella osalla ei ollut minikäänlaista tietoa viittomakielisten kulttuurista tai kielestä. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi hänellä olevan tietoa viittomakielestä viittomakielienkurssien kautta. Eräs vastaaja perusteli ennakkotiedon tärkeyttä sillä, että etukäteen hankittu tieto voi auttaa vuorovaikutustilanteeseen orientoitumisessa. Etukäteistiedolla pystyy ymmärtämään ja orientoitumaan myös tulkin rooliin ja sen vaikutusten huomioimiseen. Yhden psykoterapeutin sanoin ennakkotieto auttaa uuden ja vieraan tilanteen suunnittelua; osaa orientoitua tilanteeseen oikein ja esimerkiksi varata tarpeeksi aikaa istunnolle. Ennakkotiedosta katsottiin olevan suuri apu terapiatilanteen etukäteisvalmisteluissa, jolloin psykoterapeutti pystyy ottamaan huomioon myös tilanteen erityisjärjestelyt. Yksi vastaajista ei pitänyt ennakkotietoa tärkeänä, sillä viittomakielen tulkki tulisi perehdyttämään hänet tilanteeseen.

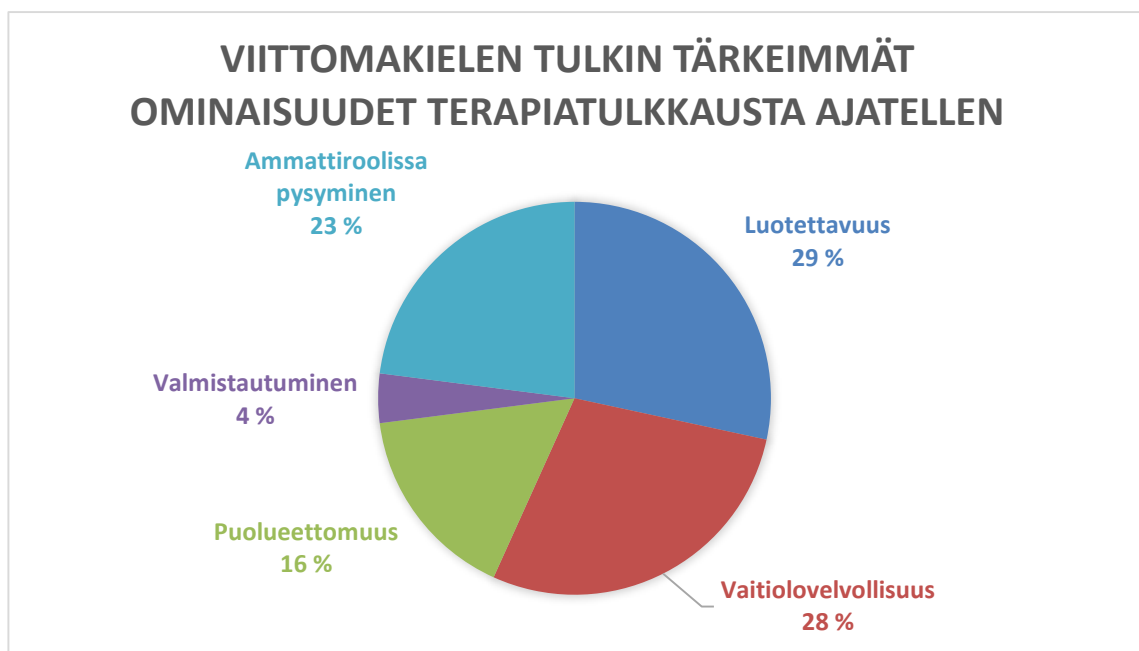
KUVIO 3. Ennakkotiedon tiedonsaantitapa.

5.3.3 Toimeksiannosta kieltäytyminen

Kyselyssäni selvitin psykoterapeuttien ajatuksia siitä, voisivatko he kieltäytyä viittomakielisen asiakkaan vastaanotosta tietotaitojensa puutteen nimissä. Noin puolet vastaajista (n=10) vastasi, etteivät kieltäytyisi terapiasta viittomakielisen asiakkaan kanssa, vaan psykoterapia onnistuisi varmasti tulkin välityksellä. Viidesosa vastaajista (n=4) oli sitä mieltä, että voisi kieltäytyä psykoterapiasta viittomakielisen asiakkaan kanssa, sillä he eivät koe kykenevänsä terapiaan vieraskielisen asiakkaan kanssa. Kolme psykoterapeuttia ei osannut sanoa, voisivatko kieltäytyä vastaanottamasta viittomakielistä asiakasta. Yksi vastaajista tarkensi asiaa siten, että jos asiakkaan psyykkinen ongelma olisi sellainen, ettei hän osaisi auttaa, hän voisi kieltäytyä vastaanottamasta kyseistä asiakasta. Asiakkaan vastaanottamisella ei ole siinä tapauksessa tekemistä asiakkaan kielen ja kulttuurin kanssa. Eräs vastaaja selvensi, ettei luultavasti kieltäytyisi vastaanottamasta asiakasta, mutta tietäisi, että se vaatii paljon opiskelua kyseisestä aiheesta. Yksi psykoterapeuteista voisi ryhtyä psykoterapiaan viittomakielisen asiakkaan kanssa, jos kokisi, että hänellä on mahdollisuus hankkia riittävästi tietoa aiheesta.

5.3.4 Tulkin tärkeimmät ominaisuudet terapiatulkkausessa

Luotettavuus ja vaitiolovelvollisuus olivat kaikkien vastanneiden mielestä tärkeimmät asiat, joita viittomakielen tulkin tulee noudattaa terapiatulkkausta ajatellen (kuvio 4). Seuraavaksi tärkeimpänä pidettiin ammattiroolissa pysymistä eli esimerkiksi tulkin omien tunteiden piilottamista. Myös yli puolueettomuutta pidettiin tärkeänä tulkin ominaisuutena. Ainoastaan valmistautuminen jäi vähemmälle huomiolle, sillä sen merkitsi tärkeäksi asiaksi vain kolme vastaajaa. Yksi vastaaja tarkensi vastauksessaan, että tulkilla tulisi olla myös terapeuttinen asenne.

KUVIO 4. Viittomakielen tulkin tärkeimmät ominaisuudet terapiatulkkausessa.

6 YHTEENVETO

Halusin tutkia viittomakielen tulkkausta psykoterapiassa psykoterapeuttien näkökulmasta, sillä tietääkseni aihetta ei ole Suomessa vielä tutkittu. Valitettavasti Suomessa ei tällä hetkellä ole tarjolla tarpeeksi viittomakielisiä palveluita, mukaan lukien viittomakielistä psykoterapiaa. Viittomakieliset käyttävät psykoterapiapalveluita useasti viittomakielen tulkin välityksellä, joten terapiatulkkausepalvelun kehittämiseen tulisi panostaa. Tavoitteeni oli tutkimukseni myötä kehittää tulkkausta psykoterapiassa sekä halusin korostaa, että asioimistilanteissa tulkilla on aina vähintään kaksi asiakasta. Liian usein keskitytään huomaamatta enemmän viittomakielisen asiakkaan tarpeisiin ja odotuksiin. Myös tulkkaustilanteen toinen osapuoli pitää ottaa huomioon.

Tekemääni kyselyyn vastasi odotettua vähemmän ihmisiä, mutta mielestäni sain vähäisistä vastauksista poimittua hyviä ja itselleni uusia ajatuksia. Kyselyni vastauksia analysoidessa pohdin muutama kertaan, että haastatteluina toteutettu tutkimus olisi voinut antaa vastauksille enemmän perusteluja, jolloin myös tulokset olisivat olleet hedelmällisempiä. Sähköisessä kyselyssäni en kuitenkaan saanut tietää vastaajien yhteystietoja, joten haastattelujen tekeminen oli mahdotonta. Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut vielä laittaa erikseen Suomen Psykologiliiton postituslistalle kyselyn psykoterapeuteista, joilla olisi kokemusta tulkatusta psykoterapiasta ja tiedustella heidän mahdollista halua osallistua haastatteluun. Tämä tuli mieleeni kuitenkin liian myöhään eikä tutkimuksen puitteissa ollut enää aikaa toteuttaa lisätutkimusta.

Opinnäytetyössäni tuon esille psykoterapeuttien ajatuksia siitä, kuinka he ovat tulkkaamisen psykoterapiassa kokeneet ja millaisia huomioita he ovat tehneet. Psykoterapeutit suhtautuivat pääasiassa viittomakieliseen asiakkaaseen niin kuin keneen tahansa muuhun asiakkaaseen. Viittomakielisen asiakkaan kanssa asiointi vaatii kuitenkin psykoterapeuteilta erikoisjärjestelyjä. Psykoterapeuteille erikoista on jo se, että tilassa on terapian aikana ulkopuolinen henkilö. Positiivisesta suhtautumisesta huolimatta osa vastaajista ei ollut varma voisivatko he toteuttaa psykoterapiaa täysin normaaliin tapaan tai yhtä syvällisesti kuin tavallisesti suomen kielisen asiakkaan kanssa.

Haasteita, joita psykoterapeutit olivat havainneet viittomakielelle tulkatussa terapiassa, oli esimerkiksi tulkkien liiallinen vaihtuvuus ja asiakkaan häiriintyminen tulkin läsnäolosta. Yhdeksi ongelmaksi mainittiin myös se, ettei psykoterapeuttien mielestä terapiassa käytettäviä käsitteitä ja ilmaisuja pysty erottelemaan viittomakielessä tarpeeksi hyvin. Yhteys viittomakielisen asiakkaan ja psykoterapeutin välillä on myös haastavaa, kun katsekontakti on puutteellinen tulkkauksen seuraamisen vuoksi.

Kyselyyn osallistuvat psykoterapeutit tuntuivat tietävän kuinka tulkin kanssa toimitaan. Psykoterapeutit olivat myös sitä mieltä, että käytännön asioiden läpi käyminen ennen terapiaa on tarpeellista. Myös terapiajakson aikana pidettyjä keskusteluja tulkin kanssa pidettiin tärkeinä. Psykoterapeuttien ennakkotieto viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista on vähäistä, joten viittomakielisen asiakkaan tulo vastaanotolle vaatii ehdottomasti jonkinlaista tutustumista viittomakielisten kulttuuriin.

Opinnäytetyöni aihetta voisi tulevaisuudessa tutkia vielä syvemmin esimerkiksi psykoterapeuteille suunnatun haastattelututkimuksen avulla. Tämän opinnäytetyön jatkotutkimusaiheena voisi olla samantyyppisen tutkimuksen teettäminen esimerkiksi psykologeille. Mielenkiintoista olisi myös tehdä tutkimusta siitä, kuinka viittomakieliset asiakkaat kokevat viittomakielen tulkkauksen psykoterapiassa?

Mielestäni saavutin työni tavoitteet hyvin ja opin itsekin paljon opinnäytetyöprosessin aikana. Pääsin tutustumaan psykologiaan ja psykoterapian eri suuntauksiin, sekä tutkimukseni myötä ilmi tullutta tietoa voin hyödyntää tulevaisuudessa tulkin työssä. Opinnäytetyöni on hyvä tietopaketti sekä viittomakielen tulkille että psykoterapeutille. Toivon, että mahdollisimman moni psykoterapeutti saa työstäni apua sekä vinkkejä viittomakielisen asiakkaan ja tulkin kanssa työskentelyyn.

LÄHTEET

- Aaltonen, Jukka & Laitila, Aarno 2015. Perheterapia. Teoksessa Matti O. Huttunen & Hely Kalska (toim.) Psykoterapiat. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 207-208.
- Enckell, Henrik 2015. Psykoanalyysi ja psykoanalyttiset terapiat. Teoksessa Matti O., & Hely Kalska (toim.) Psykoterapiat. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 26-38.
- Halkosaari, Liisa 2012. Tulkin paikka terapiassa. Kielisilta 4 (2), 33.
- Henttonen, Elina 2008. Usein kysytyjä kysymyksiä laadullisesta tutkimuksesta. Viitattu 11.11.2015. <https://into.aalto.fi/download/attachments/3775242/Kysymyksiä+ja+vastauksia+laadullisesta+tutkimuksesta.pdf>
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holmberg, Nils & Kähkönen, Seppo 2015. Kognitiivinen psykoterapia. Teoksessa Matti O. Huttunen & Hely Kalska (toim.) Psykoterapiat. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 53-62.
- Huttunen, Matti 2010. Kulttuuriset arvot ja transferenssit. Teoksessa Antti Pakaslahti & Matti Huttunen (toim.) Kulttuurit ja lääketiede. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 321-322.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Viittomakielen kääntämisen ja tulkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Käden käänteessä. Keuruu: Otava, 18.
- Integratiivisen psykoterapian yhdistys ry i.a. Mitä on integratiivinen psykoterapia? Viitattu 1.4.2016. <http://www.integratiivinenpsykoterapia.fi/psykoterapia>
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Tampere: Finn Lectura.
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 79-88.
- Kalliopuska, Mirja 2005. Psykologian sanasto. Keuruu: Otava.

- Kalska, Hely & Särkelä, Leena 2015. Kognitiivis-analyyttinen psykoterapia. Teoksessa Matti O. Huttunen. & Hely Kalska (toim.) Psykoterapiat. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 107.
- Kansaneläkelaitos 2015. Kuntoutuspsykoterapia. Viitattu 16.2.2016. http://www.kela.fi/tyoikaisille_kuntoutuspsykoterapia
- Kognitiivis-analyyttinen psykoterapiayhdistys (Kat Ry) 2012. Viitattu 18.2.2016. <http://www.katyhdistys.fi/terapia>
- Kuurojen museo 2016. Oralismien aika. Viitattu 16.2.2016. <http://www.kuurojenmuseo.fi/?p=720&lang=fi>
- Lintukangas-Alander, Laura 2013. Kuurot mielenterveyspalveluiden käyttäjinä Suomessa. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 10.
- Mesch, Johanna 2004. Viitotaan yhdessä, tietoa taktiilista viittomakielestä. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A3. Tampere: Suomen Kuurosokeat ry.
- Nettitukinainen i.a. Apua Viittomakielellä. Viitattu 22.3.2016. <https://www.nettitukinainen.fi/materiaalipankki/seksuaalirikoksen-uhri/apua-viittomakielella>
- Nevalainen, Maija & Uittomäki, Johanna 2013. Kuka lohduttaisi tulkkia? Psykoterapiatulkkausten vaikutukset viittomakielentulkkeihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Nevalainen, Mervi 2010. Kuuro asiakkaana – ovet avoinna viittomakielisille? Suomen Mielenterveysseura. ET-perheterapiakoulutus, kriisi- ja traumapainotteinen. Opinnäytetyö.
- Nuolijärvi, Pirkko 2006. Johdanto: Ensikieli ja sillanrakentajat. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen Viittomakielen kääntämisen ja tulkkausten teoriaa sekä käytäntöä. Käden käänteessä. Keuruu: Otava, 16.
- Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo 2007. Alussa oli käänös. Tampere: Tampere University.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen ja Terhi Rissanen (toim.) Viittomakielen kääntämisen ja tulkkausten teoriaa sekä käytäntöä. Käden käänteessä. Keuruu: Otava, 61.

- Ruuskanen, Sirpa 2009. Kuuletko leijonan puhuvan? Laadullinen tutkimus viittomakielisen psykoterapian erityispiirteistä. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu -työ.
- Ruuskanen, Sirpa; Wahlström, Jarl & Rainò, Päivi 2011. Viittomakielisen vuorovaikutuksen erityispiirteitä psykoterapiassa – tapaustutkimus. *Psykologia* 46 (04), 248-262.
- Saraneva, Kristiina 2010. Pakolaisuus ja psykkinen traumatisoituminen. Teoksessa Antti Pakaslahti & Matti Huttunen (toim.) *Kulttuurit ja lääketiede*. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 234-245.
- Schubert, Carla & Kruus, Johanna 2010. Tulkki yhteistyökumppanina. Teoksessa Antti Pakaslahti & Matti Huttunen (toim.) *Kulttuurit ja lääketiede*. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 297-304.
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) 2015. Viitattu 15.1.2016 http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/ammattioikeudet/hakemusohjeet/suomessa_koulutetut/psykoterapeutit
- Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Suomen Kuurosokeat ry 2013. Viitattu 11.2.2016. <http://www.kuurosokeat.fi/maaritelma/index.php>
- Suomen Psykologiliitto ry. Tietoa psykoterapiasta. Viitattu 16.2.2016. http://www.psyli.fi/psykoterapeuttiluettelo/tietoa_psykoterapiasta
- Tikkanen, Tiina 2006. *Psykoterapiaopas*. Monta tietä itsetuntemukseen ja iloon. 3. painos. Helsinki: Media Company Oy.
- Tuomisto, Martti T. & Lappalainen, Raimo 2015. Teoksessa Matti O. Huttunen & Hely Kalska (toim.) *Psykoterapiat*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 83-89.
- Vilka, Hanna 2007. *Tutki ja Mittaa – Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi.
- Wallvik, Birgitta 2001. *Viitotulla tiellä*. Tampere: Finn Lectura.

LIITTEET

LIITE 1: Kysely psykoterapeuteille viittomakielen tulkkauksesta psykoterapiassa

1. Kuinka kauan olet toiminut psykoterapeuttina? *

- 0-2 vuotta
- 2-5 vuotta
- 5-10 vuotta
- 10 vuotta tai enemmän

2. Mikä on koulutustaustasi? *

- Psykoterapeutti, kolmevuotinen (vanha ET) koulutus
- Psykoterapeutti, nelivuotinen (vanha YET) koulutus
- Kouluttajapsykoterapeutti (vanha VET)
- Ei psykoterapeuttikoulutusta
- Jokin muu, mikä?
_____

3. Millä yhteiskunnan sektorilla työskentelet? *

- Olen yrittäjä
- Toimin yksityisen yrityksen palveluksessa
- Työskentelen julkisella puolella
- Jotain muuta?
_____

4. Onko sinulla ollut asiakkaana viittomakielen tulkkia käyttävä henkilö? *

- Minulla on ollut asiakkaana yksi viittomakielen tulkkia käyttävä henkilö
- Minulla on ollut asiakkaina 2-3 viittomakielen tulkkia käyttävää henkilöä
- Minulla on ollut useita kertoja asiakkaana viittomakielen tulkkia käyttäviä henkilöitä
- Minulla ei ole koskaan ollut asiakkaana viittomakielen tulkkia käyttävää henkilöä; siirry kysymykseen 16

5. Saitko etukäteen tietää asiakkaan olevan viittomakielinen?

- Kyllä
- En
- Jotain muuta?
- _____

6. Olitko yhteydessä viittomakielen tulkin kanssa ennen ensimmäistä tapaamista tai keskustelitteko hoitojakson aikana viittomakielen tulkin kanssa esimerkiksi tulkkauksellisista asioista?

Viittomakielen tulkit saattavat vaihtua saman asiakkaan kohdalla useastikin. Jos tulkit vaihtuivat, käytiinkö jokaisen vaihtuvan tulkin kanssa keskustelua?

---

7. Jos keskustelit viittomakielen tulkin kanssa terapiaan liittyvistä asioista, oliko asiakas tietoinen siitä ja miten hän mahdollisesti suhtautui asiaan?

---

8. Minkälaisia ajatuksia sinussa herätti se, että vastaanotollesi tulee viittomakielinen, viittomakielen tulkkia käyttävä asiakas?

Voit valita useamman vaihtoehdon.

Suhtauduin niin kuin keneen tahansa asiakkaaseen

Pohdin joitakin erityisjärjestelyjä terapiaistuntoa varten, mitä?

Valmistauduin terapiaistuntoon eri tavalla kuin tavallisesti, miten?

Pohdin riittääkö tietotaitoni viittomakielisen asiakkaan vastaanottamiseen, miksi?

Jotain muuta, mitä?

---

9. Oletko huomannut joitakin ongelmia tai haasteita ilmenneen, kun psykoterapiassa on ollut mukana viittomakielen tulkki?

Voit valita useamman vaihtoehdon.

En ole huomannut ongelmia tai haasteita

Olen huomannut haasteita tunteiden välittämisessä psykoterapeutilta asiakalle tai toisin päin, millaisia?

Olen huomannut haasteita viestin välityksessä, millaisia?

Mielestäni tulkki ei ole aina ymmärtänyt oikein psykoterapiassa käytettäviä käsitteitä ja ilmaisuja, miksi?

Olen huomannut asiakkaan reagoivan tulkin läsnäoloon, miten?

Olen kokenut tulkin läsnäolon terapiatilannetta häiritseväksi, miksi?

Olen kokenut puolueellisuuden ongelmalliseksi, miksi?

Tulkit ovat vaihtuneet useasti saman asiakkaan kohdalla

Jotain muuta, mitä?

---

10. Onko viittomakielen tulkin läsnäolo tai tulkkkaus vaikuttanut joskus terapiahoidon epäonnistumiseen, millä tavalla?

---

11. Onko viittomakielen tulkin läsnäolo tai tulkkaus edistänyt hoidon onnistumista, millä tavalla?

---

12. Onko terapiatilanteessa viittomakielen tulkin paikan valinnalla vaikutusta?

Paikalla ei ole vaikutusta

Paras paikka tulkille on psykoterapeutin vieressä, miksi?

Paras paikka tulkille on asiakkaan vieressä, miksi?

Paras tapa on asettua kolmion muotoon, miksi?

Jotain muuta, mitä?

En osaa sanoa

13. Kuvaille millä tavalla viittomakielen tulkki voi omalla käytöksellään parantaa tilanteen sujuvuutta? Voit antaa esimerkin tilanteesta, jossa viittomakielen tulkki on toiminut mielestäsi hyvin.

---

14. Oletko suositellut asiakkaalle viittomakielistä psykoterapiaa, jossa hän saisi käyttää omaa äidinkieltään suoraan psykoterapeutin kanssa?

- Kyllä
- En
- En ole ollut tietoinen viittomakielisestä psykoterapiasta

15. Onko sinulla ollut ennakkotietoa viittomakielestä tai viittomakielisten kulttuurista ennen viittomakielisen asiakkaan tuloa vastaanotolle?

Ennakkotietoa on ollut jonkin verran, esimerkiksi?

- _____

Minulla ei ollut ennakkotietoa, mutta hain tietoa, mistä?

- _____

- Minulla ei ole ollut ennakkotietoa lainkaan

Jotain muuta, mitä?

- _____

16. Koetko ennakkotiedon viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista tarpeelliseksi ennen kun otat vastaan viittomakielisen asiakkaan? *

- Kyllä, miksi?

En, miksi?

Jotain muuta, mitä?

 En osaa sanoa

17. Jos koet ennakkotiedon viittomakielestä ja viittomakielisten kulttuurista tarpeelliseksi, miten toivoisit saavasi tietoa em. asiasta? *

Voit valita useamman vaihtoehdon.

 Itse tietoa etsien

 Viittomakielen tulkilta

 Asiakkaalta itseltään

 Kuurojen kuntoutussihteeriltä tai muulta alan asiantuntijalta

Jostain muualta?

18. Voisitko ajatella kieltäytyväsi viittomakielisen asiakkaan vastaanottamisesta oman tietotaitosi puutteen nimissä? *

 Voisin kieltäytyä, en koe pystyväni terapiaan vieraskielisen asiakkaan kanssa

 En kieltäytyisi, terapia onnistuisi viittomakielen tulkin välityksellä

 En osaa sanoa

Jotain muuta?

19. Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät asiat, joita viittomakielen tulkin tulee noudattaa terapiatulkkausta ajatellen? *

Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Luotettavuus (tulkkauksen oikeellisuus)
- Vaitiolovelvollisuus
- Puolueettomuus
- Valmistautuminen
- Ammattiroolissa pysyminen (tulkin omien tunteiden piilottaminen)

Jokin muu?
